

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet

Diplomski studij filozofije i pedagogije

Andrea Ivošević

KREATIVNE TEHNIKE U RAZREDNOJ NASTAVI

Diplomski rad

Mentor: Dr. sc. Stanislava Irović

OSIJEK, 2013.

FILOZOFSKI FAKULTET U OSIJEKU
DIPLOMSKI STUDIJ FILOZOFIJE I PEDAGOGIJE

KREATIVNE TEHNIKE U RAZREDNOJ NASTAVI

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Odgoj za stvaralaštvo

Mentor: Dr. sc. Stanislava Irović

Sumentor: Doc.dr.sc. Branko Bognar

Studentica: Andrea Ivošević

Matični broj:957

OSIJEK, 2013.

SADRŽAJ

POPIS SLIKA I TABLICA.....	4
1. UVOD.....	6
2. POJAM KREATIVNOSTI.....	7
2.1. Kategorije kreativnosti.....	10
2.1.1. Kreativna osoba	10
2.1.2. Kreativni proces.....	11
2.1.3. Kreativni produkt.....	12
2.1.4. Kreativna okolina.....	12
2.2. Vrste kreativnog mišljenja.....	13
3. KREATIVNE TEHNIKE.....	14
3.1. Umne karte.....	14
3.2. Oluja ideja.....	15
3.3. Šest šešira.....	16
3.4. Provokacija.....	17
3.5. Humor.....	17
4. KREATIVNOST U NASTAVI.....	18
4.1. Poticanje kreativnosti	19
4.2. Kreativni učitelj.....	20
4.3. Postupci sputavanja kreativnosti.....	23
5. VREDNOVANJE KREATIVNOSTI.....	23
6. EMPIRIJSKI DIO.....	25
6.1. Što je akcijsko istraživanje?.....	25
6.2. Kontekst akcijskog istraživanja.....	26
6.3. Moj istraživački interes.....	27
6.4. Plan akcijskog istraživanja.....	28
6.5. Postupci prikupljanja podataka.....	32
7. PROCES OSTVARIVANJA AKCIJSKOG ISTRAŽIVANJA.....	33
7.1. Prvi integrirani dan na temu <i>Godišnja doba</i>	33
7.2. Blok sat na temu <i>Pričam ti priču</i>	45
7.3. Blok sat na temu <i>Matematičke zgode</i>	47
7.4. Četvrti susret na temu <i>Super zvijezde</i>	49
8. INTERPRETACIJA.....	55
8. ZAKLJUČAK.....	57
9. SAŽETAK.....	61
10. LITERATURA.....	62
11. PRILOZI.....	64

POPIS SLIKA I TABLICA

POPIS SLIKA

Slika 1. Prvi b. razred s učiteljicom Marijanom.....	27
Slika 2. Rezultati učenčkih odgovora na tvrdnju: „Moja učiteljica potiče kreativnost?“.....	33
Slika 3. Učenici tijekom aktivnosti <i>Kutija iznenađena</i>	35
Slika 4. Učeničke umne mape nastale tijekom aktivnosti <i>Godišnja doba</i>	36
Slika 5. Učenica tijekom aktivnosti <i>Hobotnica</i>	37
Slika 6. Učenički rad nastao tijekom aktivnosti <i>Tko sve smije jesti rukama i nogama</i>	38
Slika 7. Učenici glume tijekom aktivnosti <i>Dovrši priču</i>	39
Slika 8. Učenici tijekom aktivnosti <i>Ljetna avantura hobotnice</i>	40
Slika 9. Učenici se dogovaraju tijekom aktivnosti <i>Matematičke priče se vrte u krug</i>	41
Slika 10. Učenici iznose svoje ideje tijekom aktivnosti <i>Što bi bilo kad bi bilo</i>	42
Slika 11. Učenički radovi nastali tijekom aktivnosti <i>Pričam ti viceve</i>	44
Slika 12. Učenica tijekom aktivnosti <i>Kreatori</i>	45
Slika 13. Rezultati evaluacije.....	46
Slika 14. Učenici tijekom aktivnosti <i>Čovječe ne ljuti se</i>	47
Slika 15. Učenički radovi nastali tijekom aktivnosti <i>Čudesni brojevi</i>	48
Slika 16. Učenički rad nastao tijekom aktivnosti <i>Pisci</i>	49
Slika 17. Učenici tijekom aktivnosti <i>Skladatelji</i>	50
Slika 18. Učenici tijekom aktivnosti <i>Koreografi</i>	51
Slika 19. Roditeljski sastanak.....	52
Slika 19. Evaluacijski listić na kojem su učenici iskazali svoje mišljenje i doživljaje o aktivnostima.....	52
Slika 20. Učiteljica Jadranka Kurtović za vrijeme intervjua.....	53

POPIS TABLICA

Tablica 1. Tipovi mišljenja.....	13
Tablica 2. Karakteristike produktivnih i kreativnih učitelja.....	21
Tablica 3. Ciljevi i kriteriji akcijskog istraživanja.....	28

1. UVOD

O kreativnosti, njezinom značenju i važnosti danas se mnogo govori ali još uvijek postoje škole u kojima je ona nepoznanica. Kreativnost je važna ljudska značajka i potrebno ju je poticati u nastavi kako bi nastava bila bliža ljudskim potrebama, a time i kvalitetnija.

Dok se nekada smatralo da samo pojedinci imaju „dar“ kreativnosti, danas se smatra kako sva djeca posjeduju kreativne potencijale, potencijale koje se treba poticati i razvijati od najranije dobi.

Iako su brojna istraživanja provedena u drugoj polovici dvadesetog stoljeća pokazala kako učenici bolje i lakše uče pomoću različitih kreativnih tehnika, učenike se i dalje u brojnim školama obrazuje isključivo tradicionalnim nastavnim metodama. Tradicionalno obrazovanje nije okrenuto prema djetetu i njegovim potrebama, već potrebama društva.

„Odnos škole i kreativnosti gledajući kroz povijesni razvoj nije bio idealan, a i danas brojni kritičari škole ukazuju da ona više koči nego li razvija kreativnost. To je uvjetovano kako općom organizacijom odgojno-obrazovnog procesa, koji je teško uskladiti sa stvaralačkim procesom, tako i filozofijom škole koja je prvenstveno orijentirana na konvergentno mišljenje i postojanje „samo jednog točnog odgovora“. (L. Bognar, 2011)

Ovu sam temu odabrala jer izostanak kreativnosti u školama smatram problemom koji bi se što prije trebao riješiti zbog dobrobiti učenika, te njihovog što kvalitetnijeg razvoja. U poticanju kreativnosti nužno je uključiti sve djelatnike odgojnih i obrazovnih ustanova, te obitelj i cjelokupnu zajednicu. Djelatnici odgojnih i obrazovnih ustanova trebali bi biti spremni na cjeloživotno učenje kako bi mogli poticati kreativnost i biti u korak s vremenom.

Brojni autori smatraju kako je kreativna nastava ključ u rješavanju brojnih problema današnje škole. Jedan od njih je i Starko (2005) koji ističe kako kreativna nastava treba sadržavati kreativne i eksperimentalne metode učenja u nastavi koje će omogućiti učenicima da razvijaju kreativno mišljenje i budu originalni.

2. POJAM KREATIVNOSTI

Riječ kreirati nastala je od latinske riječi *creare* što znači stvarati, proizvoditi stvari koje prije nisu postojale. (Bognar, 2010)

Premda je pojam kreativnosti prisutan još za vrijeme antičke Grčke i Rima, njegovo intenzivnije proučavanje počinje tek sredinom dvadesetog stoljeća.

Bognar i sur. (2008) govore o pristupima proučavanja kreativnosti, a to su: mistički, psihodinamički, kognitivni, socijalno-psihološki i konfluentni pristup. U mističkom pristupu, kreativnost je neobjašnjiv pojam koji se pripisuje nadnaravnom. Za psihodinamički pristup kreativnost nastaje kao posljedica napetosti između svjesne realnosti i nesvjesnih nagona.

Kognitivni pristup kreativnost promatra kao dio šireg procesa razmišljanja, a ne kao samostalni proces. Zatim socijalno-psihološki pristup koji smatra da su motivacija, socijalna klima i osobine ličnosti važne za kreativni proces, te konfluentni pristup koji smatra da se kreativnost sastoji od više dimenzija i pristupa i obuhvaća kognitivni, psihološki i sociološki pristup naglašavajući važnost utjecaja okoline na kreativnost. (Bognar, Somoljani, 2008)

Veliki utjecaj na novo shvaćanje pojma kreativnosti imao je psiholog Joy Paul Guilford koji je smatrao kako se kreativnost ne može poistovjećivati s inteligencijom, te je mišljenje podijelio na konvergentno i divergentno. Konvergentno mišljenje vezano je uz logičko zaključivanje, pronalaženje ispravnog rješenja, dok je divergentno mišljenje vezano uz pronalaženje što većeg broja ispravnih rješenja, te je osnovna karakteristika kreativnosti. Želeći doznati što preciznije određenje faktora koji određuju sposobnosti, Guilford je konstruirao model intelektualnih sposobnosti koji je imao svrhu organizirati postojeća znanja, ali je i predviđao još neistražene sposobnosti. On navodi faktore divergentnog mišljenja: fluentnost, fleksibilnost, originalnost, elaboracija redefinicija i osjetljivost na probleme.

- 1.) Fluentnost (protočnost) - spada među primarne mentalne sposobnosti, a očituje se u lakom i maštovitom smišljanju brojnih odgovora, ideja i brzom uporabi riječi. Tu spada: tečnost govora, protočnost ideja i tečnost izražavanja općenito (Petz, 1992)
- 2.) Fleksibilnost (prilagodljivost) - može biti perceptivna, kognitivna i/ili socijalna. Očituje se u brzom pronalaženju drugog rješenja, u kombinaciji rješenja, u pokretljivosti ideja
- 3.) Originalnost (izvornost) - se iskazuje kao jedinstvenost i rijetkost ideja, metoda i proizvoda mišljenja (Petz, 1992)

- 4.) Elaboracija (izvedivost) - je sastavnica konvergentnog mišljenja, te je posebno značajna u zadnjoj fazi kreativnog procesa u kojoj se provjerava upotrebljivost, primjenjivost i izvedivost proizvoda stvaralačkog mišljenja (Petz, 1992)
- 5.) Redefinicija – sposobnost napuštanja starih načina tumačenja poznatih predmeta kako bi se koristili u nove svrhe
- 6.) Osjetljivost za probleme – sposobnost da se uoče nedostaci ili potrebe za promjenama

Guilford je postavio temelje za daljnje razvijanje testova i programa za identificiranje i razvoj kreativnosti, te na takav način omogućio brojnim istraživačima (Treffinger, Torrance...) nastavak istraživanja još dovoljno neistraženog pojma kreativnosti.

Mnogo je definicija kreativnosti, što upućuje na to koliko je taj pojam još uvijek složen i zagonetan. Postoje dvojbe u shvaćanju i definiranju pojma kreativnosti, dok jedni smatraju da je kreativan samo onaj pojedinac koji proizvodi, drugi misle da je i sposobnost uočavanja neobičnog znak kreativnosti. Kao glavne osobine kreativnosti uzimaju se dva elementa:

- 1.) Kreativan pojedinac uočava, vidi, doživljava, kombinira stvari i pojave na posve nov, drugačiji, neuobičajen način

- 2.) Kreativan pojedinac proizvodi nove, drugačije, neuobičajene ideje i djela (Čudina-Obradović, citirano u Huzjak, 2006).

Mnogi istraživači su pokušavali razriješiti problem definiranja pojma kreativnosti, te je to dovelo i do podjele kreativnosti na kreativnost s „velikim K“ i kreativnost s „malim k“. Kreativnost s „malim k“ ističe da su kreativna ona djeca koja samostalno otkrivaju pravila i vještine nekog područja i samostalno smišljaju neobične načine za rješavanje problema, uz minimalni pomoć odraslih. Kreativnost s „velikim K“ podrazumijeva mijenjanje ili čak transformiranje određenog područja, te to zahtjeva veliku bazu znanja i iskustva. Smatra se da djeca ne mogu biti kreativna na ovaj način. (Winner, citirano u Huzjak, 2006)

Pedagozi i psiholozi istraživači pokušali su se dogovoriti oko osnovnih značajki kreativnosti. Treffinger i suradnici (2002) smatraju da kreativnost obuhvaća četiri osnovna skupa značajki:

- 1) *Stvaranje ideja* - uključuje kognitivne značajke povezane s pojmom divergentnog mišljenja ili sposobnosti kreativnog i metaforičkog mišljenja, a specifične značajke su:
- 2) fluentnost (protočnost), fleksibilnost (prilagodljivost), originalnost (izvornost), elaborativnost (izvedivost) i metaforičko mišljenje

- 3) *Produbljivanje ideja* - uključuje kognitivne značajke povezane s konvergentnim mišljenjem ili kritičkim mišljenjem, a specifične značajke su: Analiziranje, sintetiziranje, reorganiziranje, redefiniranje, evaluacija, pronalaženje relacija, želja za rješavanjem višeznačnosti ili stvaranjem reda u neredu, preferiranje kompleksnosti ili razumijevanje kompleksnosti
- 4) *Otvorenost i hrabrost za istraživanje ideja* - podrazumijeva neke osobne kvalitete koje se odnose na interese, iskustva, stavove i samopouzdanje, a specifične značajke su: osjetljivost za probleme, estetsku osjetljivost, hrabrost, osjećaj za humor, religioznost, fantaziju i imaginaciju, prihvatanje rizika, toleriranje višeznačnosti, ustrajnost, otvorenost za iskustvo, emocionalna osjetljivost, prilagodljivost, intuicija, spremnost na razvitak, neprihvatanje autoritarnih tvrdnji bez kritičkog razmatranja, integracija različitosti i suprotnosti
- 5) *Slušanje osobnog unutarnjeg glasa* – je povezano sa samorazumijevanjem, vizijom onog gdje želimo ići i posvećenosti djelovanju koje je potrebno za njeno postizanje, a specifične značajke su: svjesnost kreativnosti, ustrajnost ili izdržljivost, samovođenje, unutrašnja kontrola, introspektivnost, sloboda od stereotipa, koncentracija, energija i radna etika

Značajke kreativnosti uključuju kognitivne sposobnosti, osobne kvalitete i prethodna iskustva. One variraju između ljudi i disciplina. Ni jedna osoba ne posjeduje sve značajke niti ih pokazuje cijelo vrijeme. Značajke su uglavnom utvrđene na temelju istraživanja kreativnosti odraslih i mogu se još uvijek razvijati kod učenika osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta. Značajke se mogu ponekad manifestirati u negativnom obliku, te ponekad uključuju integraciju suprotnosti. (Treffinger i sur., 2002)

2.1. Kategorije kreativnosti

Mnogi pedagozi, psiholozi i filozofi razlikuju četiri osnovne kategorije kreativnosti, a to su : kreativna osoba, kreativni produkt, kreativni proces i kreativna okolina. Ovaj pristup je začeo Rhodes (1961), a danas predstavlja opći okvir unutar kojeg se istražuje kreativnost.

2.1.1. Kreativna osoba

Svaka osoba, samim rođenjem posjeduje kreativni potencijal koji ovisi o brojnim činiteljima. Istraživanja u psihologiji ukazuju na sljedeće značajke kreativne ličnosti: samopouzdanje, samopoštovanje, otvorenost novim iskustvima, upornost i motivacija, tolerancija na neodređenost i spremnost na rizike.

Bognar (2010) navodi kako se dječja kreativnost razlikuje od kreativnosti odraslih. Odrasli imaju neku vrstu ekspertnosti koja uključuje tehničku vještinu, umjetničku sposobnost, talent ili poznavanje potrebnih informacija koje mogu doprinijeti onome što stvaraju, dok djeca imaju manje iskustva, manje su ekspertni, radni stilovi su manje razvijeni, ali imaju jedinstven način mišljenja i pristupanja zadacima. Imaginacija i mašta su velika kreativna prednost koju imaju djeca.

Stevanović (1999) nudi neke karakteristike kreativnog učenika:

- Komunikativan
- Snalažljiv
- Siguran u sebe
- Vrijedan
- Radoznao
- Donosi drugačija rješenja od onih koje daje nastavnik
- Stečena znanja primjenjuje u praksi
- Puno čita
- Sklon tražiti dopunska objašnjenja
- Nije površan i problemima prilazi ozbiljno i angažirano

2.1.2 *Kreativan proces*

Sam tijek kreativnog djelovanja naziva se kreativan proces, a odnosi se na slijed misli ili akcija. Završni rezultat kreativnog procesa je kreativno djelo. Među istraživačima postoje razlike koje se očituju u broju faza kreativnog procesa. Wallsov model (1926) koji je najrašireniji obuhvaća preparaciju, inkubaciju, iluminaciju i verifikaciju.

Stevanović (1997) daje objašnjenja za etape kreativnog procesa:

- 1.) Preparacija (pripremanje)- prva faza kreativne aktivnosti, a uključuje : pripremu, otkrivanje ideja, uviđanje ideja, uviđanje problema, isticanje zadataka, postoji opći plan što bi trebalo napraviti, traži se model traganja.
- 2.) Inkubacija - razmišljanje o problemu, iako ponekad ni sam stvaratelj nije toga svjestan, to je nesvjestan rad, iz podsvijesti koja je sada uključena u aktivnosti na rješavanju problema, treba očekivati povoljno rješenje, to je naizgled faza mirovanja, ali u njoj se odigravaju burne reakcije, ideje se generiraju sređuju, sazrijevaju.
- 3.) Iluminacija - osvjettljenje problema, zahvaljujući djelovanju podsvijesti i pravljenja mnogih kombinacija, došlo se do rješenja, rješenje izgleda kao da je došlo iznenadno, neočekivano („aha doživljaj“). Ova faza je osjetljiva i može biti lako ometena vanjskim prekidima, često se događa na neobičnim mjestima, te ne bira vrijeme kada se pojavljuje.
- 4.) Verifikacija - Otkrivena rješenja treba provjeriti, provjera vrijednosti onog što je stvoreno. Ako se pokaže da ideja ne funkcionira većinom se ponovno započinje s preparacijom ili inkubacijom.

Suvremeniji istraživači (Finke, Ward, Smith) predlažu odmak od tradicionalnog modela kreativnog procesa i nude „Geneplore“ model koji uključuje generativnu i eksplorativnu fazu. Generativna faza uključuje aktivnosti preparacije i inkubacije, a eksplorativna faza je slična verifikaciji. Ovaj model omogućuje cikličko kretanje između faza. (Arar, Rački, 2003)

2.1.3 *Kreativan produkt*

Kreativni produkt je sastavni dio ličnosti i kreativnog procesa, a nastaje kao rezultat i ishodište kreativnog procesa. Javlja u više oblika, te nisu svi produkti opipljivi i trajni.

Postoje različita gledišta o tome što je kreativan produkt. Jedni smatraju da je to nešto što je opipljivo, dok drugi, poput Guilforda, smatraju kako je svaki psihološki produkt kreativnost, što znači da se ne mora raditi ni o kakvom opipljivom proizvodu. Najvažnije je da u tome svemu postoji originalnost koja može biti izražena ne samo u materijalnom proizvodu, već i u misaonim kombinacijama. (Stevanović, 1997)

Arar i suradnici (citirano u Averill, Nunley, 2003) navode kako je kreativni produkt svaki čin koji zadovoljava kombinaciju tri kriterija :

- 1.) Novost - inovativni, originalni odgovori
- 2.) Učinkovitost u nošenju s izazovima ili problemima
- 3.) Korisnost pojedincu ili društvu

Kreativan produkt mora zadovoljiti važne socijalne kriterije da bi bio prihvaćen. (Arar, Rački, 2003) On nije uvijek neophodno pratitelj kreativnog procesa, te ga je u nastavnom radu teško odrediti i definirati.

2.1.4 *Kreativna okolina*

Kreativna okolina je okruženje u kojem pojedinac živi i koje uvelike utječe na njegov razvoj ili sputavanje kreativnosti. Kreativnu okolinu čine obitelj, škola, vršnjaci i cjelokupna zajednica. Kreativnost ovisi o socijalnom kontekstu :

- Ontološki – kritički segment društva odlučuje što je kreativno a što nije
- Empirijski – realizacija kreativnih ideja ovisi o potpori socijalnog miljea

Kreativan čin da bi bio aktualiziran potrebna je energija pojedinca ali i taj čin mora biti primijećen u društvu. Društva se međusobno razlikuju po tome koliko pažnje i vremena ulažu u uočavanje i prepoznavanje novih ideja. Kreativnost je razvoj novih ideja, dok je inovacija primjena tih novih ideja u praksi. Iz ovoga se jasno vidi da ostvarivanje kreativnih ideja uvelike ovise o okolini u kojoj se javljaju. (Arar, Rački, 2003)

2.2 Vrste kreativnog mišljenja

Tipovi mišljenja se općenito mogu podijeliti na konvergentno i divergentno mišljenje, a kreativni procesi ovise o obje vrste.

Konvergentno mišljenje se zasniva na pravilima logičkog mišljenja, odnosno na logičko uređenom slijedu intelektualnih radnji koji podrazumijeva samo jedan točan odgovor. Može se predložiti vertikalno jer uključuje kretanje nazad i naprijed između više i niže razine mišljenja. Divergentno mišljenje traži različite načine definiranja i interpretiranja problema

Bognar (2010) nudi objašnjenje za ova dva tipa mišljenja: (Tablica 1.)

Tablica 1. Tipovi mišljenja

KONVERGENTNO MIŠLJENJE	DIVERGENTNO MIŠLJENJE
Analitičko – traži se točnost	Generativno – informacija se vrednuje s obzirom na njenu mogućnost da stimulira ideje
Elektivno – jedan ispravan put, odbacuju se nevažni	Istraživačko – mnogi mogući putovi, nevažnost se promatra kao potencijalni izvor inspiracije
Predvidljivo – slijedi logički redoslijed	Nepredvidljivo – zasniva se na intuiciji više nego na logici, čini psihičke skokove
Vodi prema dobrim odgovorima	Neophodno je za izvrsne odgovore

Bognar (2010) iznosi tri važne značajke mišljenja koje su povezane s kreativnošću kod djece :

- 1) osjetljivost na unutrašnje i vanjske podražaje
- 2) izostanak inhibicije
- 3) mogućnost potpune obuzetosti nekom aktivnošću

3. KREATIVNE TEHNIKE

Kreativni proces, kao što je već poznato, nije u skladu s tradicionalnom nastavom, ali čak i u tim okolnostima moguće je stvarati pedagoške situacije koje će poticati kreativnost. U tome nam uvelike pomažu kreativne tehnike kojima je svrha i cilj potaknuti učenike na divergentno mišljenje i omogućiti im da razviju i izraze svoje kreativne potencijale.

Dryden i Vos (2001) govore o tome kako je nužno promijeniti dosadašnje načine učenja, te smatraju problematičnim to što se kreativne tehnike ne poučavaju u većini škola, jer su one naš ključ za budućnost.

Važno je da učitelji i nastavnici stalno rade na sebi, te ovladaju kreativnim tehnikama kako bi ih mogli koristiti u praksi i kako bi njihova nastava bila kvalitetnija i usmjerenija na učenike i njihove potrebe.

Mnogi psiholozi i pedagozi bave se istraživanjima vezanim uz poticanje kreativnosti s ciljem da pronađu najbolji mogući model poticanja kreativnosti u nastavi, te kreativne tehnike koje su najdjelotvornije. Jedan od najpoznatijih cjelovitih i uspješnih modela poticanja kreativnosti u nastavi, kojeg je osmislio Renzulli, je *Schoolwide Enrichment Model* koji je poslužio za primjenu suradničkog učenja i poticanja kreativnosti u svakodnevnom nastavnom procesu. Ovaj model temelji se na ideji prirodnog učenja u kojemu je učenik aktivno uključen u rješavanje problema. Nastava je usmjerena na međupodručnu i međupredmetnu integriranost, te je prilagođena interesima učenika. Također je važno naglasiti da ovaj model razvija senzibilitet učitelja za predmet proučavanja, ističući važnost usavršavanja u svome radu s ciljem da učitelj odabere prikladne nastavne tehnike.

Danas je kreiran čitav niz kreativnih tehnika kao što su: oluja ideja, umne karte, vođena fantazija, slučajni pojmovi, šest šešira, okidač novih ideja, šest univerzalnih pitanja, provokacije, humor i dr. čija je važnost u nastavi neupitna, jer takve aktivnosti osim što potiču učenike da razviju svoje kreativne potencijale i motiviraju učenike, poboljšavaju odnose.

3.1. Umne karte (paukovi dijagrami)

Umne karte koriste se već stoljećima, jedan među prvima načinio ju je mislilac Porfirije, dok je prvu modernu inačicu izmislio psiholog Tony Buzan. Umne karte su analitički postupak koji služi za bolje sagledavanje problema kojim se bavimo i njegovim sastavnicama, ali se

može koristiti i za kreiranje novih ideja. One su izrazito poticajne i svrhovite u svim područjima nastave, one osuvremenjuju nastavu i aktiviraju učenike.

Buzan (1988) nudi naputke za što bolju izradu umne karte :

- Za početak na središte papira treba nacrtati ili postaviti sliku, simbol ili pojam koji označava središnju temu
- Iz glavne teme (lik ili riječ na središtu papira) se grana (šest) linija koje ju proširuju
- Linije su međusobno, logički povezane
- Riječi su tiskane na linijama
- Svaka linija ima svoju ključnu riječ
- Preporučuje se korištenje boja (roza, žuta, zelena i plava)
- Mogu se koristiti riječi, sličice, simboli i znakovi

3.2.Oluja ideja (*brainstorming*)

Pojam „oluja ideja“ uveo je Alex Osborn, a dobila je ime po metodi („using the brain to storm a problem“). Jedna je od najpoznatijih tehnika kreativnog rješavanja problema. Može se provoditi pojedinačno ili u grupi. Cilj ove aktivnosti je da se iznese što više ideja, te se sve ideje prihvaćaju i bilježe bez prosudbe. Čimbenik koji uvelike utječe na uspješnost aktivnosti je ohrabrivanje i pohvaljivanje svih ideja i zamisli a posebno čudnih i neobičnih. Mišljenje drugih često djeluje kao poticaj našim idejama na stvaranje novih i neobičnih, što je zapravo i zamisao na kojoj se zasniva kreativna tehnika „oluja ideja“. (Runco; Pritzker, 1999)

Bognar (2010) iznosi četiri pravila koja bi se trebala poštovati tijekom aktivnosti oluja ideja:

1. Postaviti razumljiv i jasan problem
2. Prihvaćati i bilježiti svaku ideju
3. Ohrabrivati ljude da se nadograđuju na ideje drugih
4. Ohrabrivati čudne i neobične ideje

3.3. Šest šešira (tehnika paralelnog mišljenja)

Metodu šest šešira osmislio je psiholog Dr. Edward de Bono. Ona predstavlja jedinstven i učinkovit postupak koji potiče suradnju, povećava produktivnost, kreativnost i inovativnost. Mišljenje se dijeli na šest različitih načina koji su metaforički prikazani šeširima. Promjenom šešira mijenja se način mišljenja. Potreba za ovakvom tehnikom pojavila se jer je većina ljudi sklona da uvijek i o svemu razmišlja na jedan te isti način.

Boja *bijelog šešira* podsjeća na papir. Pa prema tome bijeli šešir zanimaju informacije, odnosi se na znanje o problemu, na poznavanje informacija. Koristi se kako bi usmjerili pažnju na informacije koje imamo ili koje nam nedostaju. Za razmišljanje nam mogu pomoći pitanja kao što su: Što znamo? Koje informacije su nam potrebne? Koja pitanja je potrebno postavljati u vezi s ovom idejom?

Crveni šešir upućuje na vatru i toplinu. On se odnosi na osjećaje ili intuitivne misli koje se javljaju s obzirom na postavljeni problem.

Crni šešir nas upozorava na rizik i moguće nedostatke naših odluka. Navodi nas na razmišljanje o mogućim negativnim posljedicama naše ideje.

Žuta boja šešira simbolizira sunčev sjaj, vedrinu i optimizam. Žuti šešir nastoji pronaći sve ono što je pozitivno i konstruktivno u zadanoj situaciji. Razmišljanje pod žutim šeširom obuhvaća pozitivan spektar, koji ide od logičkog i praktičnog na jednom, i snova i vizija na drugom kraju. Razmišljanje pod ovim šeširom iskušava i ispituje vrijednost i korist. Pitanja koja mogu pomoći su: Koje su prednosti ove ideje? Tko će imati koristi od ove ideje?

Zelena je boja plodnosti i rasta i biljaka koje izrastaju iz sićušnog sjemena. *Zeleni šešir* je kreativni šešir koji je namijenjen planiranju i kreiranju novih ideja. Pod zelenim šeširom možemo predlagati promijene i alternative predloženim idejama. Za razmišljanje nam može pomoći pitanje : Može li se ovo napraviti na još koji način?

Plavi šešir je namijenjen razmatranju samog procesa mišljenja. Možemo ga koristiti na početku rasprave kako bi odlučili o čemu ćemo raspravljati i što očekujemo od rasprave ili može poslužiti za razmatranje učinjenog na kraju rasprave.

3.4. *Provokacija (poticanje eksperimentiranja)*

Ovo tehnika zahtjeva lateralno mišljenje, mišljenje koje istražuje različite i često neobične mogućnosti a ne samo jednu mogućnost. Podrazumijeva poticanje sudionika na razmišljanje izvan okvira, na rješavanje problema na neuobičajen način. Edward de Bono je popularizirao provokaciju koristeći riječ „PO“. To je kratica za provokativne operacije. Potrebno je izmisliti neobičnu izjavu za koju znamo da u današnjoj situaciji nije točna. Ona treba u nama izazvati šok. Provokacija nam daje originalno polazište za kreativno mišljenje.

Bognar (2010) nudi pitanja pomoću kojih možemo istražiti sve aspekte provokativne tvrdnje :

4. Koje su posljedice te tvrdnje?
5. Koje prednosti uviđate?
6. U kojim posebnim uvjetima bi to moglo biti razumno rješenje?
7. Utvrdite principe na kojima bi se temeljila ta tvrdnja
8. Kako bi ona funkcionirala u ovom trenutku?
9. Koje bi se promjene dogodile kada bi tvrdnja bila točna?

3.5. *Humor*

Humor je bitan dio kreativnosti, a ona se najbolje postiže u opuštenom ozračju. Što više razvijamo svoju duhovitost u različitim situacijama, to ćemo znatnije unaprijediti naše kreativne mogućnosti.

Krnjajić (2006) govori o tome kako humor ima veliko značenje u nastavi. On utječe na pažnju i povećava motivaciju na nastavi, unaprjeđenje učenja, potiče kreativnost i fleksibilno mišljenje, ublažava stres i napetosti, te povećava naklonost učenika prema učitelju.

Korisna metoda za stvaranje humora je osobni odmak, a odnosi se na sposobnost biti izvan situacije, ne identificirati se sa situacijom i postati nepristrani promatrač. Isključivanje u kreativnom rješavanju problema može dovesti do neobičnih rješenja jer nam omogućuje širu i potpuniju perspektivu. Odmak nam omogućuje da vidimo smješniju ili apsurdniju stranu onog s čime smo zaokupljeni.

3. KREATIVNOST U NASTAVI

U današnjim školama još uvijek se premalo potiče razvoj djetetove kreativnosti, te njegovih razvojnih mogućnosti. Bognar (2004) smatra kako je skrb o kreativnosti u školskim uvjetima jedna od najvažnijih zadaća suvremene škole koja mora polaziti od djetetovih potreba ali i od potreba suvremenog društva u kojemu je kreativnost osnovna poluga razvitka. Škole bi trebale u prvi plan staviti kreativnost učenika umjesto dosadanjeg pamćenja velikog broja nepotrebnih činjenica.

Maslow (1976) predlaže kako bi se nastava svih predmeta trebala ugledati na umjetničke predmete koji u znatnoj mjeri potiču kreativnost. On je zainteresiran za novu vrstu edukacije koja se tek mora razviti i koja ide jačanju nove vrste ljudskog bića koji je osoba procesa, kreativna osoba, osoba koja zna improvizirati, samopouzdana i hrabra osoba, te autonomna osoba.

Učitelji i nastavnici bi trebali u današnjim školama osigurati ozračje koje će učenike poticati na kreativan rad i to razgovorom, zajedničkim planiranjem s učenicima, postavljanjem neobičnih pitanja ili ideja, prihvatanjem učeničke inicijative, novih različitih rješenja i pristupa. (Stevanović, 1999)

Treffinger (1988) uočava složenu prirodu kreativnosti i potrebu, da se osim prepoznavanja kreativnih potencijala, unaprijede i razvijaju kreativno produktivno mišljenje u razredu uvođenjem „COCO modela“. On ističe kako kreativna produktivnost izranja iz dinamičke interakcije četiri komponente : karakteristike (characteristics), postupci (operations), kontekst (context) i rezultati (outcomes). Karakteristike uključuju osobine koje potiču kreativnost, postupci se odnose na strategije i tehnike koje ljudi koriste za stvaranje i analizu ideja, rješavanje problema, donošenje odluka i upravljanje svojim mišljenjem. Kontekst uključuje kulturu, ozračje, situacijsku dinamiku, kao što su komunikacija i suradnja i fizički okoliš, dok rezultati uključuju produkte i ideje koje nastaju na temelju čovjekovog djelovanja.

Djecu je potrebno u obitelji, vrtiću i školi pažljivo i s velikim trudom odgajati i obrazovati, te na takav način im pomoći da stvari vide iz drukčijeg kuta, da prepoznaju probleme, nađu različita rješenja i alternative. Takva svojstva u zrelijoj dobi nazivamo pronalazaštvo, domišljatost, inovativnost i kreativnost.

Dijete trebamo potaknuti na razmišljanje da se pita „Čemu sve to koristi? Što bi se dogodilo kad bi...? Što bi se od toga moglo načiniti...? Kako bih se osjećao kad...?“ Djeci je potrebno da promijene kut gledanja na stvari i pojave, te da ih vide kao izazove, a ne kao nešto što nije moguće promijeniti. (Cvetković-Lay ; Pečjak, 2004)

Kreativna nastava u kojoj je učitelj kreativan nije isto što i poticati razvoj kreativnosti. Učitelj može osmisлити originalan i kreativan zadatak ali njegov ishod ne mora rezultirati kreativnim i originalnim učeničkim radovima zbog naputaka koji sprečavaju učeničku originalnost. Dok s druge strane učitelj može smisliti veliki broj aktivnosti koje će potaknuti učenike na kreativno mišljenje i razvoj njihovih kreativnih potencijala. (Starko, 2005)

Iako još u mnogim škola vrijedi mišljenje kako je kreativna nastava ostvariva samo u pojedinim nastavnim područjima, kao što su likovna kultura, glazbena, hrvatski jezik i sat razrednika, postoje škole koje kreativne tehnike koriste u svim nastavnim područjima, tako i u matematici.

Suvremene škole bi trebale poticati provođenje kreativnih tehnika u svim nastavnim područjima, a u tome im mogu pomoći razni projekti, seminari, radionice u kojima dolazi do izražaja kreativnost i inovativnost učenika i učitelja.

4.1.Poticanja kreativnosti

Carl Rogers (1985) iznosi kako oslobađanje kreativnih potencijala počiva na dva psihološka uvjeta:

Psihološkoj sigurnosti je izvanjska i ovisi o sigurnom okolišu, te se ljudi osjećaju sigurno kada većina osoba prihvaća ono što rade i ponaša se empatično.

Može biti zasnovana na tri procesa :

- 1.) Prihvatanje idividualnosti kao bezuvjetne vrijednosti. Učenik osjeća da može biti ono što želi bez da ga se osuđuje, te na takav način upoznaje sebe, aktualizira se na spontan način
- 2.) Pružanje klime u kojoj izostaje vanjska prosudba. Na takav način se omogućuje kreativnost jer rad pod kontrolom i pritiskom teško može dati neke kreativne produkte.

3.) Razumijevanje empatičnosti podrazumijeva vidjeti osobu onakva kakva je, razumjeti ono što ona osjeća i uživjeti se u njenu ulogu, te bez obzira na svoja uvjerenja i dalje ju prihvaćati

Psihološka sloboda podrazumijeva igranje simbolima i njihovo korištenje za samoizražavanje, te se daje osobi potpuna sloboda miljenja, osjećanja i stvaranja.

Muk (2008) smatra da ako želimo razviti kreativnost moramo uložiti veliki trud i početi funkcionirati na drugačiji način. To uključuje razmišljanje izvan okvira, izvan automatizama, stvaranje novih i nepoznatih misli, kroz povezivanje nepovezanih ideja i informacija.

Velimir Srića (1992) savjetuje da „ispraznimo našu šalicu“. To znači da odustanemo od uobičajenoga, „normalnoga“, stereotipnoga i poznatoga, te se upustimo u neobično, nestandardno, ali inventivno i kreativno.

Kako bi pomogli poticati kreativnost učenika i odraslih trebamo reći :

To je dobro mišljenje/ideja/komentar.; Odlično, isprobajmo to!; Što nam je sve potrebno da to ostvarimo?; Pokažimo to svima!; Recite mi nešto više o tome.; Pokušajmo i isprobajmo to!; Koje su prednosti?; Kako možemo ukloniti nedostatke?; Možeš li izraditi plan akcije?; Sviđa mi se to, zvuči zanimljivo.; Zanimarimo način na koji to danas funkcionira... (Bognar, 2010)

Isenberg i Jalongo (1997) iznose karakteristike škole u kojima se njeguje kreativnost:

4. Školsko osoblje se trudi smanjiti stres i anksioznost kod djece i kod sebe
5. Proces se vrednuje više od proizvoda
6. Iz aktivnosti u kojima sudjeluju djeca uklanja se vremensko ograničenje
7. Uspostavlja se slobodno i otvoreno ozračje, a samoizražavanje se ohrabruje i cijeni
8. Djeca se ohrabruju da razmjenjuju ideje ne samo s učiteljima već između sebe
9. Natjecanje i nagrađivanje se nastoji što manje koristiti

4.2. Kreativni učitelj

Osnovna pretpostavka za kreativan rad u školi je osposobljenost njezinih djelatnika za kreativnost. Učitelji imaju veliku ulogu u tome hoće li učenici razviti ili sputavati svoje kreativne potencijale. Oni trebaju postati kreatori nastavnog procesa, te omogućiti djeci okolinu u kojoj će se ona osjećati sigurnom, slobodnom i socijalno prihvaćenom, trebaju

ohrabrivati učenike na preuzimanje rizika, učitelji trebaju potpuno razumjeti kreativnu aktivnost, te svojom kreativnošću ne bi trebali gušiti kreativnost djece, te bi trebali biti promišljeni i senzibilni u svojim komentarima i nastojati što manje prosuđivati.

Tablica 2. Karakteristike produktivnih i kreativnih učitelja (Matijević, 2009, str 17)

REPRODUKTIVNI UČITELJ:	KREATIVNI UČITELJ:
Rado koriste konfekcijske nastavne materijale i konfekcijske pripreme za svoj rad u razredu	Na svaki susret s učenicima dolaze s novim scenarijima i novim nastavnim materijalima
Rado se oslanjaju na udžbenike u kojima je ponuđen cjelovit scenarij za „obradu” novih sadržaja	Umjesto udžbenika koriste znanstveno popularne i umjetničke tekstove za kreativne aktivnosti učenika
Misle da im je stečena diploma dovoljna za cjeloživotni rad	Stalno uče, (formalno i neformalno učenje)
Nikad nisu poželjeli prezentirati neki svoj radni rezultat, a one koji to rade nazivaju „karijeristima”	Prezentiraju vlastite metodičke scenarije, materijale i projekte na stručnim susretima
Nikad nisu napisali niti objavili nikakav stručni tekst, a o onima koji to čine nemaju baš „visoko” mišljenje	Objavljuju stručne tekstove u časopisima ili na web portalima
Reproduciraju godinama iste modele nastavnih aktivnosti	Istražuju (akcijska istraživanja), provjeravaju vlastite ideje
Nemaju ideja i nikad se ne pitaju može li se nešto raditi drukčije	Uvijek imaju nove ideje za zajedničke aktivnosti s učenicima
Ako i saznaju za neku novu ideju traže što jednostavniji recept za njeno ostvarenje	Svaku tuđu ideju obogate i mijenjaju
Ništa ih ne zanima osim „propisanog” programa	Znatiželjni – sve ih zanima, širok spektar interesa
Ne znaju da postoje web portali na kojima se mogu pregledavati brojne prezentacije uradaka od strane kreativnih učiteljica i učitelja	Pregledavaju tuđe ideje na internetu
Godinama ne pozele pročitati novu stručnu ili znanstvenu knjigu	Čitaju najnovije knjige iz područja metodike, pedagogije i psihologije
Godinama nisu uzeli u ruke neki stručni ili znanstveni časopis	Prate stručne i znanstvene tekstove u časopisima
Godinama koriste iste pripreme (modele rada) bez obzira na strukturu učenika u razredu	Prilagođavaju metodičke scenarije konkretnim učenicima

REPRODUKTIVNI UČITELJ:	KREATIVNI UČITELJ:
Ne zanima ih nikakva suradnja s drugim učiteljicama i učiteljima, a na stručne susrete učitelja idu samo zato što moraju jer ih netko kontrolira i prisiljava na to	Suraduju s drugim kreativnim učiteljicama i učiteljima, potiču ozračje za učenje u školi gdje rade
Preferiraju frontalnu nastavu odnosno „realiziranje” programa pred učenicima	Preferiraju aktivne oblike učenja kao što su projektna i istraživačka nastava, radionice, odnosno „realiziranje” programa shvaćaju kao događanje učenika u raznim kreativnim situacijama

Jukić i sur. (citirano u Pivac, 2009) iznose kako bi svaka škola trebala imati kreativno-inovativnog pedagoškog stručnjaka, „otvorenog profesionalizma“ s vrlo širokim rasponom interesa, ambicija, sposobnosti i kreativnosti.

Matijević (2009, str 17) smatra da je: „Kreativan učitelj stalno u nekom akcijskom istraživanju. Shvaća svoj rad kao stalno istraživanje i kreiranje novih pedagoških scenarija u kojima će sudjelovati zajedno sa svojim učenicima.“ (Tablica 6)

B. Bognar i L. Bognar (2007) ističu kako je poticanje nastavničke kreativnosti prvi korak i uopće pretpostavka za odgojno-obrazovni proces, koji ne guši, već potiče kreativnost svojih učenika.

On ima dvije razine :

1. školovanje budućih učitelja i
2. sustav permanentne edukacije učitelja

L.Bognar i B.Bognar (2007) ističu kako kreativnost učitelja nije urođena već se može steći i odgajati. To je vrlo naporno djelovanje koje zahtjeva napuštanje klasičnih načina poučavanja, te preispitivanje nastavnih metoda, ciljeva i sredstava. Oni predlažu kvalitetno stručno usavršavanje ukoliko želimo mijenjati školski sustav, jer tradicionalni ustroj stručnog usavršavanja se pokazao nedjelotvornim i nedostatnim za promjene. Takvo povremeno i nekonzistentno stručno usavršavanje može služiti informiranju učitelja ali ne i djelovanju k ostvarenju vizije nove i kvalitetnije škole u kojoj važno mjesto zauzimaju kreativni i profesionalno kompetentni učitelji koji od škole stvaraju učeću organizaciju.

Senge (citirano u Srića, 1990) navodi sljedeće značajke moderne organizacije koja uči :

1. primjena sistemskog mišljenja
2. stalna volja za učenjem
3. prihvaćanje novih, „mentalnih modela“
4. okrenutost budućnosti
5. timsko učenje i rad u grupi

4.3.Postupci sputavanja kreativnosti

Suvremeni učenik se susreće s brojnim problemima kao što su preopterećenost s učenjem koja je opća karakteristika današnjeg školskog sustava. Traži se veliki broj podataka, dok se zapostavlja učenje generalizacija i principa. Težište je na znanju, a ne na korištenju znanja. Ne uče se sposobnosti snalaženja u problemskim situacijama, već učenje gomile podataka, bez mogućnosti brze, praktične primjene. Obrazovni procesi nisu uvijek usklađeni s intelektualnim razvojem individue, zbog čega dolazi do ugrožavanja mlade ličnosti, a to se najbolje očituje u: strahu od ocjena, bježanju iz škole, izmišljenim izostancima, neuvažavanjem slobode ličnosti (Stevanović, 1997).

Tehnike za gašenje kreativnosti su nadzor, kontrola, nedostatak izbora, vanjska evaluacija, nagrade.

Bognar (2010) ističe da se dječja kreativnost može spriječiti na način da im se kaže : Dobra ideja, ali...; Teorijski dobro, ali...; Budimo praktični, to je suviše ne realno; Ljudima se to neće svidjeti; To je preskupo, nemoj još ništa započinjati; To zahtjeva više proučavanja; To nije dovoljno dobro; To je suviše komplicirano, prvo to moramo ispitati; To nije u skladu s planom i programom; To nije tvoj posao; To nije naš problem; Ravnatelj to neće prihvatiti; Ako je tako dobra ideja zašto ju nitko do sada već nije predložio?; To je suviše napredno, ljudi za to nisu spremni; Nikad nismo to radili na takav način...

5. VREDNOVANJE KREATIVNOSTI

Vrednovanje je proces osobnog ili skupnog prosuđivanja na temelju informacija dobivenih iz različitih izvora i nastojanje da se ti podatci organiziraju i sistematiziraju na smislen način (Treffinger, 2002).

Treffinger (2002) navodi kako vrednovanje počiva na različitim vrstama podataka i često uključuje izvore mjerenja. Može biti poduzeto kako bi se identificirale i razumjele osobne ili skupne prednosti i nedostatci ili zbog normativnih razloga kao što je planiranje nastave ili ostvarivanje specifičnog eksperimentalnog tretmana ili programa.

Autor smatra da se pod vrednovanjem kreativnosti može podrazumijevati nastojanje za prepoznavanjem i identifikacijom značajki kreativnosti ili sposobnosti ljudi da razumiju jake strane svoje kreativnosti i potencijale. Mjerenje može igrati važnu ulogu u mjerenju kreativnosti s obzirom na rezultate specifičnih testova, inventara ili skala procjena, te ima važnu ulogu u evaluaciji nastavnog ili djelovanja usmjerenog na uvježbavanje kreativnosti.

Vrednovanje uključuje prikupljanje, organiziranje, analiziranje i interpretaciju kvalitativnih i kvantitativnih podataka. Kompleksna i višestruka priroda kreativnosti ne može biti učinkovito i općenito obuhvaćena bilo kojim pojedinačnim instrumentom ili analitičkom procedurom. Potrebno je dobro planirati procese proučavanja pojedinaca i skupina. Treba pripremiti plan vrednovanja koji bi mogao reprezentirati praktičan i izvediv način za odgajatelje kako bi koristili višestruke resurse procjene kada vrednuju kreativnost. (Treffinger, 2002)

Treffinger (2002) zatim iznosi načine prikupljanja informacija o individualnim, kreativnim mogućnostima, prednostima, vještinama ili potencijalima koji mogu biti:

6. *podatci o izvedbi ili ponašanju* - a do kojih možemo doći bilježenjem promatranja iz prve ruke u prirodnim uvjetima ili konstruiranjem zadataka koji simuliraju ili zamjenjuju stvarno-životne situacije u kontroliranim uvjetima,
7. *podatci o sebi* - a moguće ih je dobiti putem pitanja o sebi, svojim mogućnostima, sposobnostima, aktivnostima i ponašanju, zatim skale procjene koje uključuju instrumente koji pružaju specifične opise ponašanja značajkama kreativnosti pitajući ljude da procjene kreativnost drugih
8. *testovi koji se odnose na odgovore pojedinaca na određene zadatke ili pitanja* postavljenih u kontroliranim, standardiziranim uvjetima kroz koje osoba demonstrira svoju mogućnost da misli ili odgovara kreativno

6. EMPIRIJSKI DIO

6.1. Što je akcijsko istraživanje?

Definicija akcijskog istraživanja u suvremenoj literaturi najčešće se navodi kao studija socijalne situacije u čijoj realizaciji sudjeluju oni koji su neposredni sudionici te situacije s ciljem unapređivanja prakse i kvalitete njenog razumijevanja. (Winter; Munn- Giddings, 2001 citirano u Bognar, 2006) Autori navode različite značajke akcijskih istraživanja, ali mnoge značajke im se podudaraju.

Značajke akcijskog istraživanja prema Mužiću (1999, str. 25) su sljedeće:

1. Onaj koji provodi odnosno sudjeluje u odgojno-obrazovnoj djelatnosti, nju ujedno istražuje
2. Visok stupanj elastičnosti
3. To je „vlastito“ istraživanje učitelja, ali ne mora biti individualno, nego i zajedničko istraživanje više učitelja
4. Akcijsko istraživanje je u biti empirijsko istraživanje

Bognar (2006) smatra kako akcijska istraživanja odgovaraju potrebama učitelja, te da kroz proces akcijskih istraživanja učitelji mogu rješavati probleme i unaprjeđivati praksu u skladu s postavljenim ciljevima. Ističe kako se u središtu akcijskih istraživanja nalazi akcija, a prikupljeni podatci služe kao povratna informacija na temelju koje je moguće prilagođavati i mijenjati aktivnosti. Time cijeli proces postaje fleksibilan i kreativan odgovor na potrebe sudionika istraživanja, a istraživanja koja se provode na školskoj razini moraju biti usmjerena na evaluaciju rezultata odgojnog djelovanja s ciljem unapređenja odgojne prakse. Svako akcijsko istraživanje ima i svoj plan pomoću kojeg se ono strukturirano provodi. Sastoji se od pitanja koja istraživaču pomažu da lakše i preciznije odrediti problem, moguća rješenja problema, postupke rješavanja problema, te kako se sve to odrazilo na problem.

McNiff i Whitehead (2002, citirano u Bognar, 2006) prikazuje strukturu akcijskog plana:

3. Što je predmet mog interesa?
4. Zašto sam zainteresiran?
5. Što smatram da mogu učiniti?
6. Što ću učiniti?
7. Kako ću prikupiti dokaze kako bih pokazao da sam utjecao na situaciju?
8. Kako ću osigurati da moje prosudbe budu prihvatljive i istinite?

Svaki postavljeni problem mora proći kroz nekoliko faza kako bi bio uspješno riješen.

Hopkins (2001, citirano u Bognar 2006) iznosi proces promjena koji se sastoji od tri međusobno povezane faze:

1. *Inicijacija* – podrazumijeva utvrđivanje plana djelovanja na temelju potreba, pokretanje promjena od strane njihovih zagovornika iznutra i izvana
2. *Implementacija* – podrazumijeva djelovanje na temelju akcijskog plana, ustrajavanje na ostvarivanju zacrtanih ciljeva, provjeravanje napredovanja i rješavanje problema
3. *Institucionalizacija* – podrazumijeva to da inovacija postaje dio svakodnevne školske prakse

6.2.Kontekst akcijskog istraživanja

Aksijsko istraživanje na temu Kreativne tehnike u razrednoj nastavi provela sam u osnovnoj školi „Mladost“ u Osijeku. U školi je nastava organizirana u 11 odjela razredne nastave i 12 odjela predmetne nastave. Nastava je organizirana u dvije smjene.

Istraživanje sam provela u 1. b razredu (Slika 1.) tijekom svibnja i lipnja 2013. godine. Taj razred je pohađalo 18 učenika, od kojih je 8 djevojčica i 10 dječaka. Učionica je prilagođena suradničkom obliku učenja. Panoi su ukrašeni učeničkim radovima i zanimljivim plakatima, te razrednim pravilima. Razredna klima je vrlo pozitivna, te odnos učenik-učitelj je vrlo dobar.

Osim učenika i učiteljice Marijane Ivošević, sudionica istraživanja bila je i Jadranka Kurtović, učiteljica 1.a razreda koja je sudjelovala u intervjuu i čiji sam razred posjetila i vidjela na koje sve načine potiče svoje učenike na kreativnost, te mi je kao kritički prijatelj pomogla svojim savjetima i kreativnim idejama.

Slika 1. Prvi b. razred s učiteljicom Marijanom

6.3. Moj istraživački interes

Tijekom vlastitog školovanja i školske prakse uočila sam preveliku usmjerenost na pamćenje i učenje i provjeravanje velikih količina informacija i podataka. Kao učenica često sam se osjećala konfuzno, ne motivirano i nisam vidjela svrhu tolikog napora.

Pošto sam maštovita i kreativna osoba bilo mi je često teško, tijekom svih godina moga obrazovanja izraziti svoje ideje, razmišljanja i rješenja, jer u takvim tradicionalni obrazovnim ustanovama moja kreativnost je često bila nepoželjna, nepotrebna i zanemarena. Kreativnost se mogla susresti samo u predmetima kao što su likovni, glazbeni i ponekad hrvatski jezik, dok je u ostalim predmetima ona bila potpuno strana pojava. Smatram da bez kreativnosti nema napretka niti svijetle budućnosti, te da bi zbog toga trebalo više pozornosti trebalo posvetiti njenom poticanju.

Odgojno – obrazovni djelatnici imaju veliku i važnu ulogu u poticanju i razvoju kreativnosti kod učenika. Mislim da se kreativne potencijale kod djece treba početi razvijati u vrtiću i mnogo ranije za što su odgovorni roditelji i okolina u kojoj djeca odrastaju.

Zbog svega toga smatram kako kreativnost treba postati stil života svake škole, jer ako je cilj dobre škole pružiti ono najbolje svojim učenicima onda je kreativnost njezin temelj. Suočena sa stvarnošću u kojoj se kreativnosti nije pridavala posebna pozornost odlučila sam pokušati nešto promijeniti. Željela sam da učenici primijete kako se kreativnost može koristiti u svim predmetima, pa tako i u matematici, prirodi i društvu, tjelesnom, hrvatskom, likovnom, glazbenom i satu razrednika.

Iako mi se na samom početku istraživanja učinilo kako je teško osmisлити kreativne zadatke za pojedine predmete kao što je na primjer matematika, vlastita kreativnost mi je dobro poslužila u rješavanju ovakvih i sličnih problema. Na takav način sam pridonijela i svom kreativnom razvoju.

6.4. Plan akcijskog istraživanja

Plan akcijskog istraživanja se sastoji od aktivnosti koje sam namjeravala održati, ciljeva i kriterija, te realizacije tih aktivnosti. Problem akcijskog istraživanja definirala sam pitanjem: *Kako koristiti kreativne tehnike u nastavi različitih predmeta s ciljem poticanja učeničke kreativnosti?*

Radi preglednosti, plan svog akcijskog istraživanja prikazala sam tablično (Tablica 3).

Tablica 3. Ciljevi i kriteriji

CILJEVI:	KRITERIJI:
Potaknuti učenike na stvaranje i izražavanje novih i neobičnih ideja	Prepoznavanje kreativnosti učenika na temelju učeničkih radova, zamisli ideja i rješenja zadataka koja su nova i neobična.
Učiniti nastavu zanimljivom i dinamičnijom	Uočavanje aktiviranosti učenika i motiviranost za rad.
Stvarati ugodno nastavno ozračje	Uočavanje ugodnog nastavnog ozračja na temelju opuštenosti učenika, dobrog raspoloženja, razvijenih međuljudskih odnosa i međusobnog povjerenja, te na temelju rezultata evaluacijskih aktivnosti.
Razvijati suradničke odnose	Prepoznavanje suradničkih odnosa kod učenika tijekom aktivnosti u grupama.
Smanjiti ograničenja koja onemogućuju učeničku kreativnost	Prepoznavanje kreativnosti u nastavi koja nudi učenicima samostalan izbor materijala, načina rješavanja zadatak i slobodu mišljenja i izražavanja ideja, bez prosudbi.

Kako bih ostvarila navedene ciljeve planirala sam sljedeće aktivnosti:

Na samom početku provela sam anketu s učenicima koje se odnosila na procjenu kreativne okoline u razredu. Nakon toga započela sam s prvim integriranim danom na temu *Godišnja doba* koji je uključivao korelaciju prirode i društva, hrvatskog jezika, matematike, likovne kulture i sata razrednika.

1. *Kutija iznenađenja*

U kutiji su različiti predmeti koji predstavljaju pojmove vezane uz četiri godišnja doba.

Ljeto: kapa, sunčane naočale, krema, lopta

Proljeće: cvijet, kišobran

Zima: rukavice, snjegović, kuglica za bor

Jesen: list, kišobran, jabuka,

Uz pomoć zagonetnih predmeta koje izvlače iz kutije učenici trebaju pogoditi zagonetni pojam (godišnja doba). Cilj ove aktivnosti je stvaranje ugodnog ozračja i poticanje učeničke aktivirati.

2. *Godišnja doba*

Učenici trebaju izraditi umnu mapu pomoću sličica i riječi za svako godišnje doba. Na kraju aktivnosti izvještavaju ostale skupine. Ostale skupine mogu postaviti pitanje skupini koja izlaže. Cilj je potaknuti učenike na kreativno mišljenje, sagledavanje određenog pojma na različite načine, poticanje suradnje među učenicima i naglašavanje kako je svaka ideja dobrodošla.

3. *Hobotnica*

Cilj je potaknuti učenike na pisanje svih riječi koje im padnu na pamet kad čuju riječ hobotnica, odnosno stvaranje različitih, originalnih, neuobičajenih ideja u grupnoj situaciji.

4. *Tko sve smije jesti rukama i nogama*

Učenicima je potrebno pročitati kraći tekst, te oni trebaju razumjeti pročitano uz pomoć šest univerzalnih pitanja (Tko? Što? Gdje? Kako? Kada? Zašto?). Cilj mi je potaknuti učenike na

kreativno razmišljanje, navesti ih da na kreativan i inovativan način pristupe problemu, te da odgovaranjem na pitanja sagledaju problem na više različitih načina.

5. *Dovrši priču*

Na temelju zadanog početka priče učenici trebaju sami smisliti kraj priče. Time se nastoji poticati učeničko stvaralaštvo u jezičnom izražavanju.

6. *Ljetna avantura hobotnice*

Na samom početku potrebno je zamoliti učenike neka se udobno smjeste, zatvore oči i uz tihu glazbu poslušaju glas nastavnika koji će ih povesti na zamišljeno putovanje. Zatim trebaju ilustrirati svoj doživljaj iz mašte koji je nastao za vrijeme vođene fantazije. Na kraju slijedi razgovor u krugu i izložba likovnih radova.

7. *Matematičke priče se vrte u krug*

Učenici podijeljeni u skupine trebaju prvo osmisliti matematičku priču na zadane pojmove i brojeve (pojmovi su nepovezivi, npr. ručnik i sladoled). Zatim trebaju priču zapisati na papir. Nakon toga skupine se pomiču za jedan stol u desno. Zadatak im je pročitati napisanu matematičku priču, zajednički ju riješiti i čekati sljedeći korak. U sljedećem koraku skupine se ponovno pomiču za jedan stol u desno. Zadatak im je osmisliti još jedno pitanje na već napisani matematički zadatak na papiru, te nakon pomicanja za jedan stol u desno pročitati novo pitanje i zajednički ga riješiti.

8. *Što bi bilo kad bi bilo?*

Učenike potičem na razgovorom u skupinama postavljajući provokativna pitanja na temu osobna zaštita od vremenskih prilika tijekom ljetovanja, zimovanja, jesenskih i proljetnih neprilika. Pitanja glase:

Što bi bilo da tijekom zime ne nosimo jaknu, šal i rukavice?

Što bi se dogodilo da tijekom ljeta počne padati snijeg?

Kako bi se mogli zaštititi od sunca ako nemamo kremu za sunčanje/ kabanicu/ kišobran?

9. *Pričam ti viceve*

Učenici trebaju pogledati smiješnu fotografiju. Zatim trebaju uočiti zbog čega je sličica smiješna. Na kraju trebaju smisliti i ispričati smiješne priče, odnosno viceve. Cilj ove aktivnosti je jačanje međusobne povezanosti u razredu, stvaranje ugodnog i opuštajućeg ozračja, te smišljanje smiješnih priča.

10. *Svijet iz budućnosti*

Aktivnost se provodi tako što učenici uz pomoć slučajnih pojmova, koristeći vlastitu maštu stvaraju svoju priču iz budućnosti. Ova aktivnost bi trebala potaknuti učenike na divergentno mišljenje, te zamišljanje situacija koje nisu realne, svakidašnje.

11. *Kreatori*

Učenici na temelju priče koju su zamislili i napisali izrađuju vlastitu slikovnicu. Učenici sami mogu birati koje će materijale koristiti, kako će ta slikovnica izgledati, kako će ju ukrasiti, koliko će im vremena trebati za izradu (radove mogu dovršiti kod kuće). Aktivnosti *Svijet iz budućnosti* i *Kreatori* korelacija su hrvatskog jezika i likovne kulture.

12. *Čovječe ne ljuti se*

Ova aktivnost je ujedno i društvena igra. Učenici bacaju kockicu i pomiču se za onoliko polja koliko dobiju na kockici. Na određenim poljima zapisani su matematički zadatci. Ako učenik stane na to polje treba reći rješenje zadatka. Ako kaže točan odgovor može ponoviti bacanje, ali ako kaže krivo drugi igrač baca kockicu. Cilj ove aktivnosti je učiniti nastavnu jedinicu zanimljivom i dinamičnom, stvoriti ugodno ozračje, ponavljati na zabavan način, postići da učenici igrajući se svladaju teškoće u gradivu.

13. *Čudesni brojevi*

Svakom učeniku dajem papiru na kojem se nalazi po jedan broj. Zadatak im je da od tog broja načine neki lik. Svrha ovog zadatka je potaknuti učenike na divergentno mišljenje i oslobađanje njihove mašte. Aktivnosti *Čovječe ne ljuti se* i *Čudesni brojevi* su korelacija matematike i likovne kulture.

14. *Pisci*

Zadatak ove aktivnosti je da učenici uz pomoć slučajnih pojmova, koje su izvukli, pišu grupnu pjesmu. Na takav način svi se učenici aktiviraju, razvijaju suradničke odnose, zajedno dijele i nadograđuju ideje, te koriste maštu.

15. *Skladatelji*

Nakon što su napisali pjesmice, učenici smišljaju glazbu koristeći glazbene instrumente.

16. *Koreografi*

Učenici smišljaju plesnu koreografiju za pjesmu i glazbu koju su osmislili, te si unutar grupe dijele uloge. Nakon što su smislili plesnu točku, učenici grupno nastupaju pred razredom. Posljednje tri aktivnosti su korelacija hrvatskog jezika, glazbene kulture i tjelesnog odgoja.

6.5. **Postupci prikupljanja podataka**

U istraživanju sam koristila sljedeće postupke prikupljanja podataka:

Sudjelujuće promatranje – tijekom akcijskog istraživanja vodila sam istraživački dnevnik u koji sam zapisivala kako se učenici ponašaju tijekom određenih aktivnosti, svoja zapažanja o učenicima koji su se isticali u razvijenosti svoje kreativnosti, te o učenicima kojima je taj potencijal tek u razvoju. Pokušala sam uočiti koje su aktivnosti učenicama bile najzanimljivije i koje su dale najviše kreativnih ideja, originalnih rješenja i neobičnih i rijetkih odgovora.

Intervju – provela sam intervju s učiteljicom razredne nastave koja u svome radu često koristi kreativne tehnike. Bila sam prisutna na njezinom satu i na mene je pozitivno utjecao njezin način rada, njezini savjeti i prijedlozi.

Evaluacijski listići – učenici su nakon održanih aktivnosti trebali izraziti svoje mišljenje i osjećaje vezane uz nastavu. Oni su mi poslužili kao povratne informacije na temelju kojih sam prilagođavala svoj plan učeničkim potrebama i mogućnostima.

Fotografije – tijekom nastave sam fotografirala učenike, tijekom izrade njihovih radova i njihove kreativne proizvode.

Video zapisi – zabilježila sam pojedine aktivnosti koje sam smatrala da bi mogle biti zanimljive.

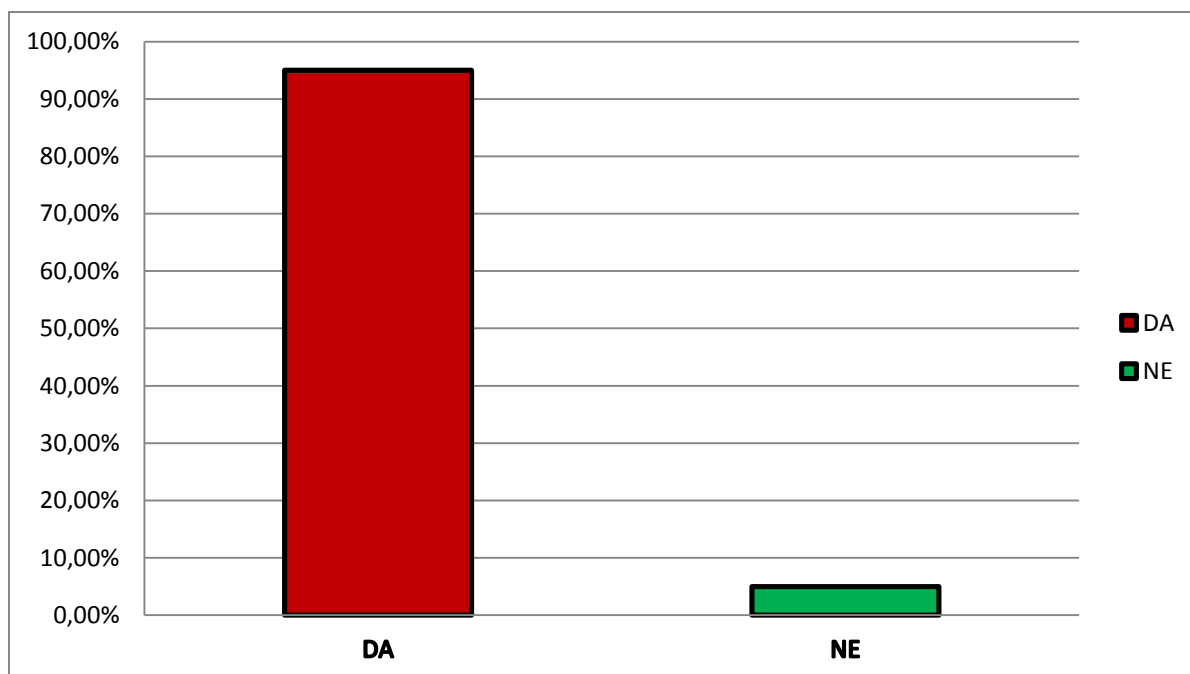
Učenički radovi - fotografirala sam učeničke radove kako bih prikazala uspješnost određenih aktivnosti.

Upitnik – Učenici su ispunili upitnik prije početka provedbe svih aktivnosti kako bi se procijenila kreativna okolina u razredu.

7. PROCES OSTVARIVANJA AKCIJSKOG ISTRAŽIVANJA

7.1. Prvi integrirani dan na temu *Godišnja doba* (23.05.2013. u trajanju od pet školskih sati)

Prvi integrirani dan sam započela upitnikom (prilog 1.) radi procjene kreativne okoline u 1 b razredu. Upitnik se sastojao od 16 pitanja koje se odnose na situacije i okolinu u nižem razredu osnovne škole. Pitanja sam sastavila na način da sam im ponudila dva ili tri moguća odgovora (a, b ili a, b, c) na koja su učenici odgovarali prema vlastitom odabiru.

Slika 2. Rezultati učenčkih odgovora na tvrdnju: „Moja me učiteljica potiče na kreativnost?“

Provedeni anketni upitnik za procjenu kreativne okoline pokazao je da učenici doživljavaju svoju školu zanimljivom (100%) ali njih više od pola (55%) navodi da je glavni razlog zbog kojeg uče u školi da dobiju dobru ocjenu. Iz toga se može zaključiti kako su djeca većinom ekstrizično motivirana za učenje, te na takav način usmjerena samo na učenje onog što učiteljica očekuje od njih, umjesto da školu doživljavaju kao mjesto gdje mogu izraziti svoje ideje, i učiti ono što ih zanima i na način na koji im se sviđa. Učenici imaju dobro mišljenje o svojoj učiteljici. Oni je vide kao nekoga tko ih potiče na kreativnost (95%, slika 2) koga zanima što oni misle i što imaju za reći (100%), tko ih potiče i pomaže im u rješavanju nastavnih zadataka (95%) i kao nekoga tko voli svoj posao (100%). Većina učenika (95%) smatra kako u školi postoji puno pravila koja moramo poštovati, ali doživljavaju školu i kao mjesto u kojem se osjećaju dobro, gdje se mogu šaliti i smijati (100%). 83% učenika primjećuje kako u školi većinom uče na različite načine, učiteljica prihvaća više točnih odgovora (95%), zadatci i aktivnosti su im zanimljivi (100%) a većinom uče samostalno (61%) ili u paru (39%). Više od pola učenika (61%) smatra da u školi nije najvažnije biti najbolji, ali primjećuju da se u školi često natječu (56%). Natjecanje loše utječe na kreativnost, jer učenici tada imaju smetnje i ograničenja koja ne dopuštaju kreativnosti da se oslobodi u onoj mjeri u kojoj bi se oslobodila pod drugim uvjetima.

Ovaj upitnik je pokazao kako razredna okolina ima velike potencijale za razvoj i poticanje kreativnosti učenika. Iako većina učenika vide školu kao mjesto na kojemu mogu steći zanimljive informacije i važna znanja, mjesto povjerenja i druženja, ipak postoje pojedini učenici koji važnost škole vide samo u skupljanju odličnih ocjena, mjestu natjecanja i koji smatraju da je u školi najvažnije biti najbolji dok im je manje važno pokazati i razviti svoju kreativnu stranu. Zadatak svakog učitelja i nastavnika je pomoći takvim učenicima, te ih usmjeriti i pomoći im da razviju svoje kreativne potencijale.

Nakon provedenog upitnika započela sam prvi integrirani dan na temu *Godišnja doba*. Za početak sam se s učenicima upoznala. Sjeli smo u krug i svatko je rekao svoje ime i što voli raditi. Na takav način željela sam se približiti učenicima, te stvoriti ugodniju klimu. Kada smo završili s upoznavanjem, objasnila sam im ukratko kakav je plan i s čime ćemo se sve baviti. Nakon toga započeli smo s prvom aktivnosti.

Slika 3. Učenici tijekom aktivnosti *Kutija iznenađenja*

Prva aktivnost bila je *Kutija iznenađenja* (Slika 3). Cilj ove igre bio je opustiti se i stvoriti ugodno ozračje. Ona omogućava učenicima da se kreativno izraze služeći se maštom. Maštanje utječe na cjelokupan psihofizički razvoj djeteta. Dijete maštajući može izraziti sebe i svoje ideje, jer ono nije vođeno ničijim očekivanjima, te mu nije nametnuto. Ono dolazi iz njegovog unutrašnjeg života i integrira djetetove osjećaje, snove i akcije. To je oblik mišljenja koji omogućuje zamišljanje sklopova koje nismo mogli ili nismo imali priliku opažati, te na takav način mašta čini važnu komponentu stvaralaštva (Petz, 2005). U kutiji se nalaze različiti predmeti koji predstavljaju pojmove vezane uz četiri godišnja doba. Objasnila sam učenicima zadatak, te su oni jedan po jedan dolazili do zagonetne kutije i gurnuli ruku u nju. U njoj su se nalazili različiti predmeti, a njihov zadatak je bio pokušati pogoditi o kojem je predmetu riječ, a da ga ne vide već opipaju. Učenici su me pozitivno iznenadili jer su bili aktivni i vrlo maštoviti u svojim odgovorima. Bilo je raznolikih odgovora a neki su nas i nasmijali što je povoljno utjecalo na stvaranje opušteno i ugodne razredne klime. Dok je pojedini učenik govorio na glas asocijacije vezane uz predmet koji pogađa drugi učenici su ga podupirali i poticali, a na kraju su se svi radovali kada bi pojam bio pogođen.

Slika 4. Učeničke umne mape nastale tijekom aktivnosti *Godišnja doba*

Druga aktivnost *Godišnja doba* odnosila se na izradu umnih mapa (Slika 4). Umne mape su vrlo korisna tehnika koja se može koristiti kao kreativna tehnika, ali i kao tehnika za pomoć u učenju. Osobno ju vrlo često koristim tijekom učenja ili obrade podataka. Postoje različiti načini prikazi umnih mapa (npr. „drvo“, različiti simboli, slike, crteži...). Učenici su sami mogli odabrati način na koji će prikazati svoje zamisli. Primijetila sam da je nekim učenicima predstavljala mali problem jer se nisu mogli sjetiti pojmova vezanih uz određeno godišnje doba, odnosno nisu bili sigurni kakve sve pojmove smiju koristiti u ovoj aktivnosti. Tu su veliku ulogu imali članovi grupe koji su si međusobno pomagali i zahvaljujući tomu uspješno napravili zadatak. Učenici su me znali pitati smiju li napisati neki pojam, što je meni omogućilo da ih ohrabrim i potaknem na stvaranje novih ideja. Mislim da se u ovoj aktivnosti učenici još uvijek nisu u potpunosti oslobodili i izrazili sve svoje kreativne potencijale jer su odgovori uglavnom bili jednaki i općeniti. Učenici znaju biti nesigurni i sramežljivi tijekom aktivnosti i pri iznošenju vlastitih odgovora, pa se zbog toga vrlo često povode jedni za

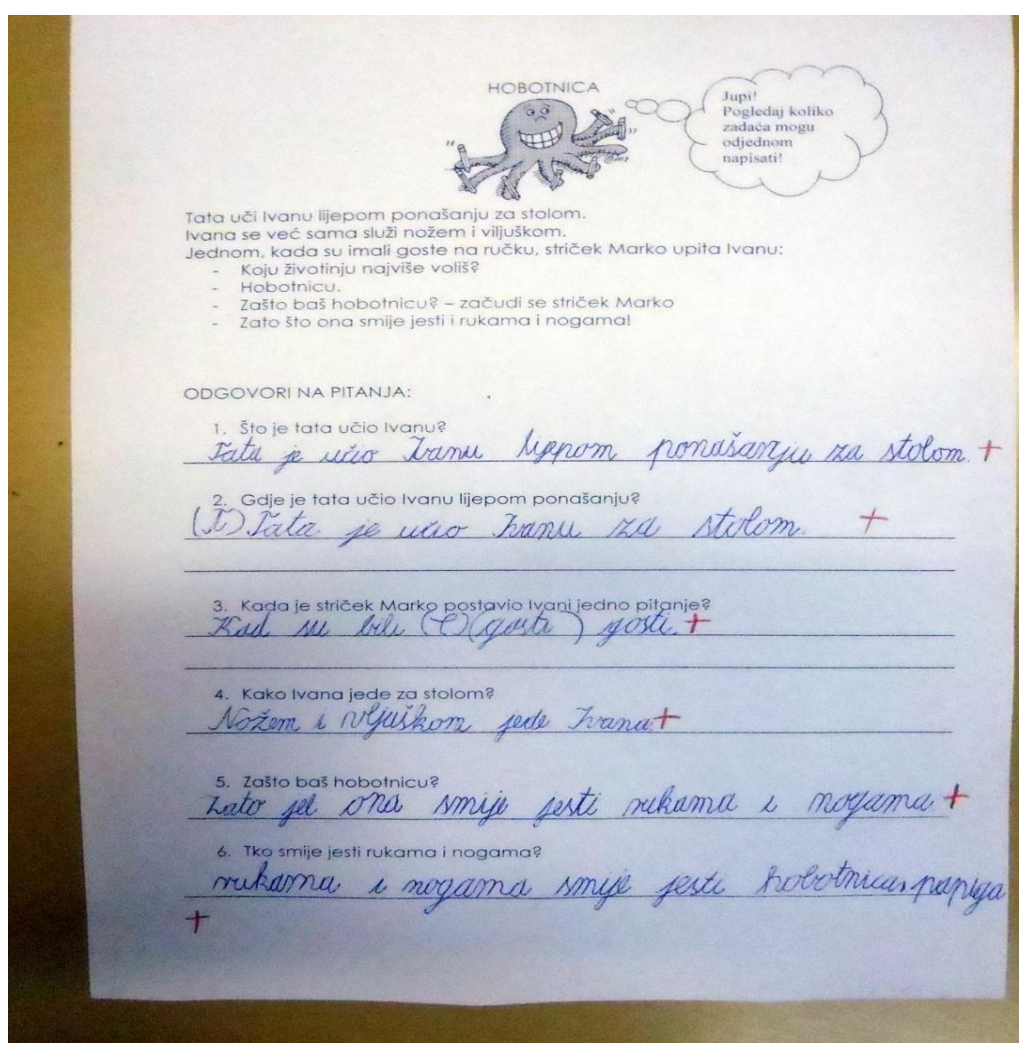
drugima što je često uzrok ponavljanja istih, nekreativnih odgovora. Stoga ih je potrebno ohrabrivati i poticati na stvaranje i iznošenje različitih ideja.

Slika 5. Učenica tijekom aktivnosti *Hobotnica*

Treća aktivnost *Hobotnica* započela je tako što sam učenicima podijelila papire na kojima je bila slika hobotnice. Njihov zadatak u grupama je bilo napisati sve moguće pojmove koji ih asociraju kada vide hobotnicu. Ovoga puta sam im posebno istaknula kako su što različitiji i neobičniji odgovori dobrodošli. Mislim da je ova aktivnost bila puno uspješnija od prijašnje jer je bilo mnogo neobičnih, različitih i inovativnih odgovora, kao što su na primjer : grana, rukavice, oblak, marama, sunce, mozak, list, kosa, cvijet, špagete. Tijekom aktivnosti ohrabrivala sam učeničke ideje. Iz ovoga se može zaključiti kako je potrebno učenike poticati i ohrabrivati, te pokušati izostaviti svaku vrstu procjene ako se želi razvijati učeničku kreativnost te dobiti brojne zanimljive, kreativne, inovativne i originalne ideje i odgovore. U jednoj grupi učenik je negativno reagirao na ideje svoga prijatelja jer se nikako nije s njime slagao. Objasnila sam im da su sve ideje dobre i da je čak poželjno što ne razmišljamo svi na

jednak način, te da trebamo prihvaćati druge i njihove ideje. Sternberg i sur. (1996) govore o tome kako su kreativne ideje često namjerno ili ne namjerno odbacivane jer nisu bile shvaćene ili nisu željene biti shvaćene zbog različitih prosudbi. Osoba koja je smislila takvu ideju zbog negativne reakcije često nije bila ni svjesna kako je ta ideja valjana i predstavlja vrhunski način mišljenja. Ljudima je većinom važno dobiti pozitivnu kritiku svojih ideja, od drugih, kako bi se oslobodili. Učenici često nisu svjesni svojih sposobnosti, te daju od sebe onoliko koliko misle da mogu, a ne onoliko koliko stvarno mogu. Zbog toga su najčešće krivi roditelji i učitelji.

Slika 6. Učenički rad nastao tijekom aktivnosti *Tko sve smije jesti rukama i nogama*

Četvrta aktivnost *Tko sve smije jesti rukama i nogama* započela je čitanjem kratke priče. Nakon što sam objasnila učenicima zadatak zamolila sam ih neka još jednom pažljivo pročitaju priču i započnu odgovarati na pitanja. Na zadnje pitanje koje glasi : „Tko smije jesti rukama i nogama?“ učenici su odgovarali vrlo kreativno. Neki su napisali svoja imena ili životinje kojih su se sjetili u tome trenutku. Ozračje je tijekom aktivnosti bilo pozitivno i svi su bili aktivni tijekom aktivnosti. Učenici su uspješno riješili zadatke, te su ih u skupinama izložili pred cijelim razredom. Kreativni odgovori najviše su se očitovali u zadnjem zadatku, u kojem su učenici trebali napisati „Tko smije jesti rukama i nogama?“. Odgovori su bili : hobotnica, papiga, pas, ja, pauk, moja mala seka, maca itd... Mislim da je ova aktivnost učinkovita jer omogućuje da se određeni tekst ili problem sagleda s više različitih strana i da se utvrde sve važne informacije koje se odnose na određeni problem. Kako bi ga bilo moguće riješiti na najbolji mogući način.

Slika 7. Učenici glume tijekom aktivnosti *Dovrši priču*

Peta aktivnost *Dovrši priču* povezana je s prošlom aktivnosti. Učenicima sam ponovno pročitala kratku priču, te im dala naputke da sami smisle kraj priče. Zamolila sam ih neka se pokušaju uživjeti u priču i likove, te da smisle onakav kraj koji misle da je najbolji. Učenicima sam pustila glazbu kako bi ih opustila i potaknula na kreativno razmišljanje. Kada je aktivnost završila bila sam oduševljena jer su samostalno predložili da smišljenu priču odglume. Primjer priče *Dječak i dupin*: „Bio jedan dječak Domagoj, koji je plovio u čamcu. Vidio je val i približio mu se. Ugledao je dupina i sprijateljili su se. I bili su prijatelji još dugo, dugo.“ Učenici su u ovoj aktivnosti pokazali visoku razinu kreativnosti i međusobne povezanosti. Svidjelo mi se i to što priče nisu međusobno bile slične. Svaka grupa imala je različiti rasplet događaja. Nakon održane aktivnosti pohvalila sam ih za njihov trud.

Slika 8. Učenici tijekom aktivnosti *Ljetna avantura hobotnice*

Šesta aktivnost *Ljetna avantura hobotnice* započela je tako što su se učenici smirili, objasnila sam im da se udobno smjeste na svoje stolice, neka zatvore oči, te me pažljivo slušaju. Pustila sam im laganu glazbu, jer ona pozitivno utječe na kreativnost i ublažavanje stresa. Na početku priče sam im rekla neka zamisle da su u svojoj sobi i da leže na krevetu. Zatim se ustaju, pogledaju kroz prozor i tad sam rekla neka nastave priču u svojoj mašti. Zamolila sam ih neka svoje dogodovštine iz mašte zapišu na papir i da ih dobrovoljci pročitaju. Oni koji su željeli mogli su svoju priču i nacrtati. Kada su svi završili, pročitali smo radove. Učenici su imali zanimljive zaplete i rasplete, neobične likove, različite situacije. Neke priče su me podsjetile na radnju iz animiranih crtanih filmova.

Slika 9. Učenici se dogovaraju tijekom aktivnosti *Matematičke priče se vrte u krug*

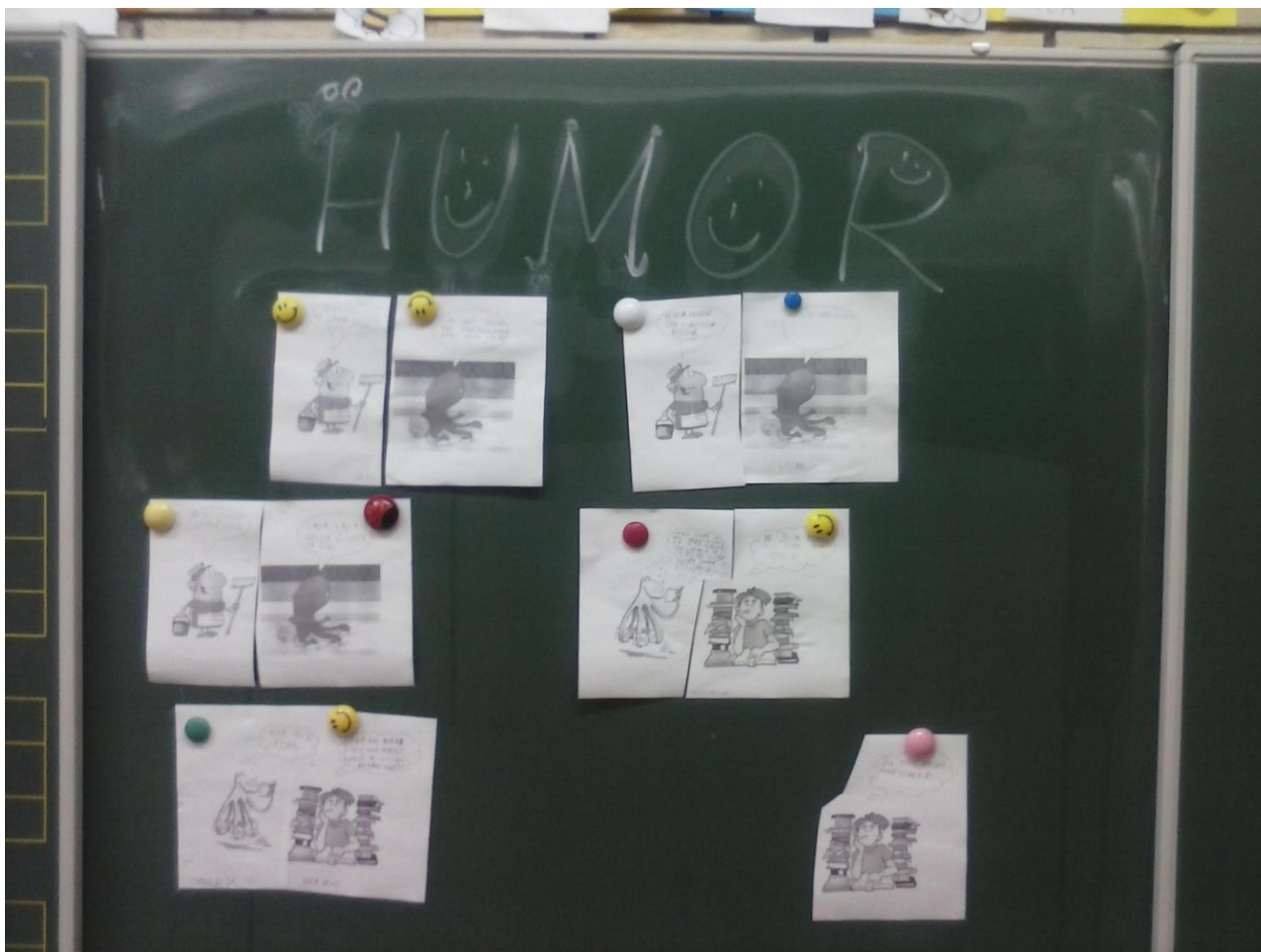
Sedma aktivnost *Matematičke priče vrte se u krug* bila je učenicima vrlo zanimljiva i zabavna. Mislim da je i vrlo poučna jer učenici na zabavan i dinamičan način ponavljaju sadržaje iz matematike. Učenici igrajući se svladaju teškoće u gradivu. Primijetila sam da su se osjećali važnima dok su smišljali zadatke za svoje prijatelje. Svi su učenici bili aktivni i međusobno su

si pomagali tijekom rješavanja zadataka. Zadatci koje su smišljali bili su međusobno različiti, te su ih sa velikom pažnjom i interesom čitali i rješavali. Ovdje se učenička kreativnost ogleda u smišljanju računskih zadataka riječima. Neki od zanimljivih primjera učeničkih zadataka su : „Sladoled košta pet kuna. Hlapić ima tri kune. Koliko Hlapiću nedostaje kuna?, Koliko bi mu trebalo ako želi kupiti i za prijateljicu?“, „Marko ide u ZOO vrt. Za kartu mu trebaju četiri kune, a za kokice dvanaest kuna. Koliko Marku treba kuna? Koliko bi Marku trebalo ako bi išao i njegov brat s njime?“ Smatrala sam važnim da učenici prije rješavanja pročitaju svoj smišljeni zadatak kako bi ohrabrila i pohvalila njihove kreativne produkte. Zanimljivo mi je bilo i to što su učenici smatrali potrebnim podijeliti dužnosti u grupi, što sam pohvalila i istaknula kao dobar način suradnje. Na takav način svi su učenici unutar skupine bili jednako aktivni i zajedno doprinosili zajedničkom uspjehu. Postoji još mnogo aktivnosti koje potiču divergentno mišljenje, a koje se mogu provoditi na satu matematike, kao na primjer: „Imaš na raspolaganju kovanice od 2 i 5 kuna. Na koje sve načine možeš platiti sladoled koji košta 10 kuna?“

Slika 10. Učenici iznose svoje ideje tijekom aktivnosti *Što bi bilo kad bi bilo*

Osma aktivnost *Što bi bilo kad bi bilo* meni je osobno bila najzanimljivija. Tijekom nje možda je bilo i najviše kreativnih, inovativnih, različitih i neobičnih ideja. Na pitanje „Što bi bilo da tijekom zime ne nosimo jaknu, šal i rukavice?“ učenici su odgovarali : „Imali bi posebne grijače.“, „Vani bi bilo vruće.“, „Imao bi zaštitno odijelo.“, „Imao bi super moći.“...Na pitanje „Što bi se dogodilo da tijekom ljeta počne padati snijeg?“ Učenici su odgovarali: „Imao bi poseban kišobran.“, „Kupao bi se dok pada snijeg.“, „Pravila bi snjegovića na plaži.“, „Ptice bi pobjegle na jug.“, „Imala bi posebne naočale koje tope snijeg i griju.“...Na pitanje: „Kako bi se zaštitili od kiše kada ne bi postojao kišobran?“ Učenici su odgovarali : „Ušao bi u zaštitnu kuglu.“, „Imala bi kapu koja je dovoljno široka i dugačka da ne mogu pokisnuti.“, „Tata bi me vozio autom.“, „Ubrala bi veliki list i on bi me štitio od kiše.“...Sve učeničke ideje su bile pohvaljene i prihvaćene posebno one koje su bile drugačije, inovativnije i kreativnije. Učenici su bez straha pred razredom iznosili svoje ideje i rješenja. Sve ovo potvrđuje Rogersovu (1985) teoriju da je neka osoba kreativnija od druge zato što je naučila igrati se svojim idejama, ako se osjeća slobodno i odgovorno biti će kreativna u svemu što radi. Djeca koja su razvila unutarnje stanje psihološke slobode slobodno se igraju simbolima, te ih koriste za samoizražavanje. On smatra kako ljudi razvijaju na pozitivan način i ostvaruju svoje potencijale ako ih u tome ne spriječe vanjske okolnosti. Rogers polazi od toga da svaka osoba doživljava svijet na jedinstven način, te da su sva djeca rođena s potrebom za bezuvjetnim prihvaćanjem.

Slika 11. Učenički radovi nastali tijekom aktivnosti *Pričam ti viceve*

Tijekom devete aktivnosti bilo je puno smijeha i veselja. Aktivnost se naziva *Pričam ti viceve*. Podijelila sam učenicima papire na kojima su bili likovi, a njihov zadatak je bilo smisliti duhovite dijaloge. Nisam im odredila temu razgovora likova, već sam im dozvolila da samostalno smisle radnju njihovih viceva. Učenici su pokazali kako mogu biti duhoviti i smislili su zanimljive i smiješne dijaloge. Primjeri zanimljivih vicevi su : „ Čistačica: Perem podove čak i jezikom i nosom! Hobotnica: A ja sam hobo čistač!“, „Dječak: Zar baš moram pisati zadaću i učiti iz ovih knjiga?!, Hobotnica: Zadaća napisana za tren.“ Neki učenici imali su teškoće i bilo im je teško izražavati se na duhovit način, no nakon mog ohrabrivanja i poticanja da napišu što god oni smatraju duhovitim ipak su napisali svoje viceve. Na kraju aktivnosti sve smo viceve pročitali, nasmijali se, te ih izložili na ploču tako da su učenici mogli prošetati i još koji puta pročitati svoje radove. Humor u školi potiče kreativnost, fleksibilno mišljenje, zanimanje, pažnju, unapređuje učenje, te osigurava učeničku naklonjenost nastavniku. (Krnjajić, 2006, citirano u Bognar, i sur., 2010) Kher i sur (1999) ističu kako je humor nastavna tehnika koja utječe na razvoj pozitivnog okružja za učenje. On

može raspršiti napete situacije u razredu i na takav način stvoriti klimu ugodniju za učenje. (citirano u Bodnar i sur., 2010) Nakon ovih aktivnosti uslijedila je evaluacija. Učenici su trebali na papir napisati, nacrtati kako su se osjećali na ovakvoj nastavi. Njihovi komentari su bili pozitivni. Izuzetno su im se svidjele aktivnosti i pitali su kad će im ponovno doći, što me jako razveselilo. S ovom aktivnosti završio je prvi integrirani dan.

7.2.Blok sat na temu *Pričam ti priču* (27.05.2013., dva školska sata)

Moj drugi posjet školi započela sam aktivnosti *Svijet iz budućnosti*. Aktivnost je započela tako što sam objasnila učenicima zadatak, zamolila ih neka se opuste i pripreme za stvaralačke akcije. Nakon što sam im u grupama podijelila papire sa slučajnim pojmovima, s tim da je svaka grupa dobila drugačije pojmove, započela sam priču koju su onda učenici trebali nastaviti služeći se slučajnim pojmovima koje sam im podijelila. Kada su završili s pisanjem, svaka grupa je izložila svoje priče. Pošto su radovi bili jako kreativni rekla sam im da ćemo od njih izraditi slikovnice, što im se izuzetno svidjelo.

Slika 12. Učenica tijekom aktivnosti *Kreatori*

Prilikom izrade slikovnica nisam učenicima ograničila materijale, mogli su samostalno odabrati, boje, materijale, izgled i način prikaza slikovnice. A što se tiče vremena rekla sam im da ako ne stignu napraviti do kraja, svoje slikovnice mogu ponijeti kući gdje će ih moći dovršiti ako misle da je to potrebno.

Amabile (1989) smatra kako okolnosti kao što su manjak vremena ili pritisak nadređenih uvelike utječe na motivaciju. Provedena istraživanja pokazala su kako nedostatak vremena loše utječe na kreativno razmišljanje, kao što su pronalaženje novih i raznolikih rješenja za probleme, te smišljanje originalnih ideja. Iz toga sam zaključila kako je potrebno smanjiti upute koje često ograničavaju učeničke ideje, te ih ohrabrivati na samostalnu aktivnost, podržavati njihovu inicijativu, smanjiti sve vrste ograničenja i prosudbe i pojačati komunikaciju među i s učenicima. Učenicima se svidio ovakav način rada. Odmah su se bacili na posao. Bilo mi je lijepo gledati ih kako aktivno i koncentrirano ostvaruju zadatak. Njihovi radovi su bili iznenađujuće kreativni, toliko da su se i njihovoj učiteljici jako svidjeli, te ih je odlučila izložiti kako bi ih mogli vidjeti i učenici iz drugih razreda. Zbog toga su se učenici osjećali važno i ponosno. Nakon aktivnosti slijedila je evaluacija. Podijelila sam učenicima papiriće i zamolila ih neka nacrtaju jedan od tri simbola kako su se osjećali tijekom aktivnosti. Iz slike 14. Moguće je vidjeti da su učenici bili u potpunosti zadovoljni sudjelovanjem u ovoj aktivnosti.

Slika 13. Rezultati evaluacije

7.3. Blok sat na temu *Matematičke zgrade* (31.05.2013., u trajanju od dva školska sata)

Slika 14. Učenici tijekom aktivnosti *Čovječe ne ljuti se*

Na početku prve aktivnosti *Čovječe ne ljuti se*, mog trećeg posjeta školi, učenicima sam objasnila kako ćemo ponavljanje gradiva iz matematike provesti na drugačiji način nego inače. Učenicima sam podijelila materijale koji su sadržavali: igru, pijune i kockice. Nisu mogli sakriti oduševljenje ovom aktivnošću i ovakvim načinom ponavljanja gradiva. Uočila sam i probleme unutar grupa jer neki učenici nisu poštivali pravila igre zbog čega su se drugi ljutili. Zamolila sam ih neka napišu pravila koja oni smatraju poželjnima i ispravnima tijekom igranja neke igre. A to su bila: Ne varati, ne igrati preko reda, ne ljutiti se, ne svađati se, ne vrijeđati, poštivati pravila. Nakon toga učenici su nastavili igrati igru, ali ovoga puta nije bilo svađe, niti sukoba. Mislim da je bilo važno to što su učenici zajedno donijeli pravila ponašanja tijekom igranja igre, što je pomoglo pri smirivanju situacije i stvaranju ugodnog ozračja i njihove međusobne povezanosti. Ova aktivnost za razliku od ostalih nije u svrhu poticanja kreativnosti učenika, već može poslužiti kao aktivnost koja će stvoriti ugodno

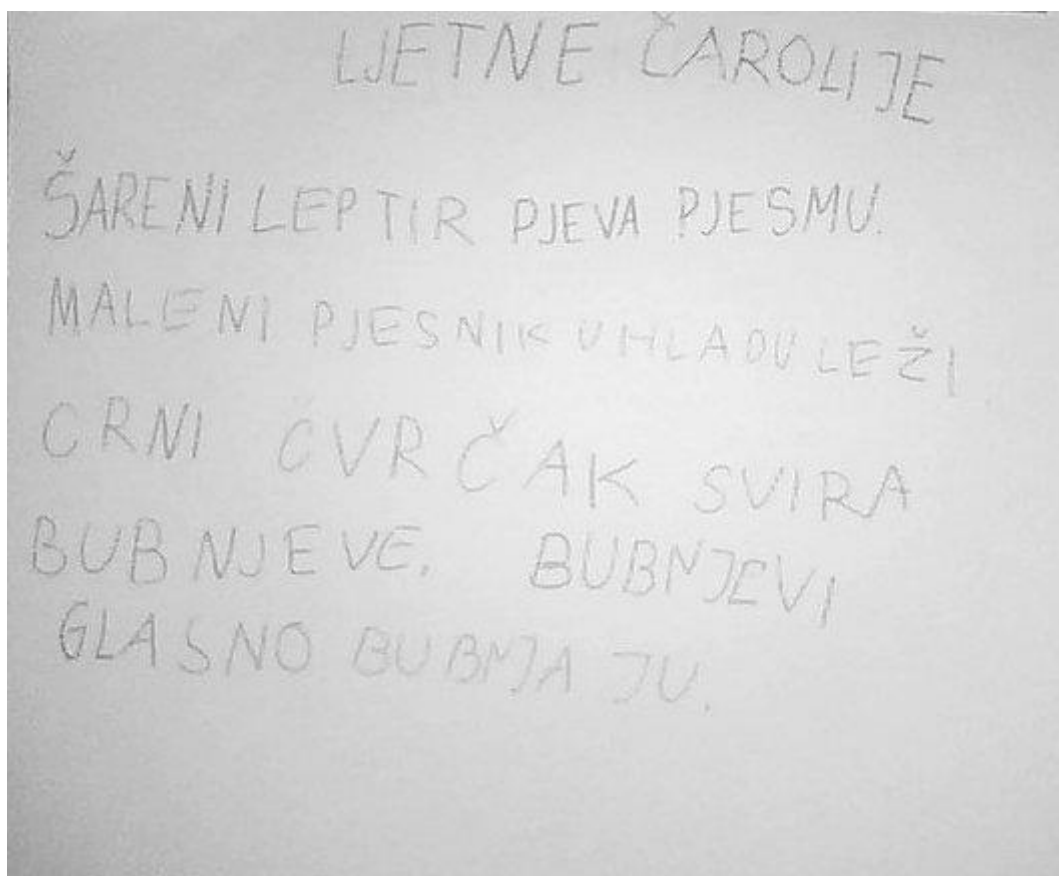
ozračje, aktivirati i motivirati učenike na aktivnosti, potaknuti ih na međusobnu komunikaciju i želju da pomognu jedno drugome, također primjer je kako se sat matematike može učiniti zanimljivijim, drugačijim i dinamičnijim.

Slika 15. Učenički radovi nastali tijekom aktivnosti *Čudesni brojevi*

Druga aktivnost *Čudesni brojevi* bila je pokazatelj razvijenosti kreativnih potencijala učenika. Slični zadatci se inače koriste i u testovima inteligencije kao pokazatelj razvijenosti divergentnog mišljenja. Učenici su na početku aktivnosti izvlačili papire na kojima su se nalazili različiti brojevi. Zadatak im je bio od tih brojeva načiniti različite likove. Iznenadila sam se koliko je kreativnih radova bilo. Posebno me dojmio rad djevojčice koja je nacrtala od broja 17 magarca i zeca, te djevojčice koja je od broja 4 nacrtala jedrenjak na moru, ali su i drugi radovi bili vrlo neobični. Mislim da je ova aktivnost vrlo korisna jer potiče učenike na kreativno stvaranje, preoblikovanje jednih oblika u druge. Svi učenici su ovu aktivnost ocijenili najvišom ocjenom.

7.4. Četvrti susret na temu *Super zvijezde* (03.06.2013., u trajanju od tri školska sata)

Slika 16. Učenički rad nastao tijekom aktivnosti *Pisci*

Prvu aktivnost *Pisci* započeli smo tako što sam objasnila učenicima čime ćemo se danas baviti, te im podijelila materijale. Zatim su učenici izvlačili papiriće na kojima su pisali slučajni pojmovi. Nakon što su izvukli papiriće, trebali su u grupi napisati pjesmu koristeći zadane riječi. Većina učenika je pisala koristeći se rimom, tako da su pjesmice bile originalne i maštovite (Slika 17). Nakon što su napisali pjesmice zamolila sam ih neka ih nekoliko puta pročitaju kako bi ih zapamtili uz obrazloženje kako će im kasnije riječi tih pjesmica biti potrebne.

Slika 17. Učenci tijekom aktivnosti *Skladatelji*

Druga aktivnost *Skladatelji* nadovezuje se na prvu aktivnost. Nakon što sam objasnila učenicima njihov zadatak, otišla sam po instrumente. Učenici su se razveselili vidjevši što im nosim. Nakon što sam svima podijelila instrumente započeli su sa stvaralačkim činom. U jednom trenutku tišinu u učionici zamijenila je kreativna buka nastala od instrumenata. Učenici su odlično povezali svoje pjesmice s glazbom. Moram priznati da su to učinili bolje nego što smo učiteljica i ja pretpostavili. Izvrsno su se našli u novoj ulozi umjetnika.

Slika 18. Učenici tijekom aktivnosti *Koreografi*

Treća i završna aktivnost *Koreografi* bila je pravo umjetničko djelo. Učenici su trebali na temelju pjesmica i glazbe smisliti i koreografiju, te podijeliti uloge unutar grupe kako bi mogli u konačnici sve to prikazati pred razredom. Primijetila sam da su i učenici bili zadovoljni onim što su smislili, te nisu mogli dočekati da predstave pred svojim prijateljima rezultate svoga stvaralaštva. Učiteljici se jako svidjela naša priredba, toliko da ju je odlučila ponoviti na zadnjem roditeljskom sastanku prije ljetnih praznika. Roditelji su se iznenadili kreativnošću svoje djece i moglo se vidjeti oduševljenje i ponos na njihovim licima. To je samo pokazatelj koliko roditelji zapravo nisu ni svjesni kreativnosti svoje djece, što često zna sputavati djecu u kreativnom izražavanju.

Slika 19. Roditeljski sastanak

Na kraju su učenici ispunili evaluacijski listić u kojem su imali priliku izraziti svoje mišljenje o aktivnostima u kojima su sudjelovali. Svoje mišljenje mogli su iskazati simbolom, porukom, crtežom, pokretom.

Slika 20. Evaluacijski listić na kojem su učenici iskazali svoje mišljenje i doživljaje o aktivnostima

Nakon ostvarenih aktivnosti provela sam intervju s učiteljicom razredne nastave Jadrankom Kurtović. Intervju je bio vrlo zanimljiv i poučan, te mi je učiteljica dala i nekoliko korisni savjeta vezanih uz poticanje kreativnosti i motiviranja učenika na aktivnost.

Slika 21. Učiteljica Jadranka Kurtović za vrijeme intervjuja

Pitanja za intervju i učiteljičini odgovori:

1. Koliko kreativnosti i istraživačke nastave koristite u svom radu?

„Svakodnevno u nekim etapama sata jer u njoj učenici samostalnim istraživanjem dolaze do novih spoznaja, na taj način osim novih spoznaja, učenici upoznaju i putove kojima dolaze do znanja.“

2. Zašto koristite kreativne tehnike u nastavi?

„Zato što kreativnost snažno potiče kvalitetu nastave. Ovim tehnikama kod učenika održavam pozornost, povećavam važnost gradiva, te gradim pouzdanje u sposobnosti i potičem zadovoljstvo učenika.“

3. Kako motivirate učenike?

„Učenike motiviram tako da ih provodim u svim stadijima nastavnog sata. Postavljeni ciljevi poboljšavaju uspješnost, zato što usmjeravaju pozornost na zadatke, uključuju trud, povećavaju ustrajnost i pospješuju razvoj. Stvaram pozitivno nastavno ozračje i raspoloženje, potičem svakog učenika i imam prirodan osjećaj za autoritet.“

4. Kako djeca reagiraju na ovakav način rada?

„Djeca vole igru. Rado se uključuju i uče. Reagiraju izvrsno!“

5. Koje kreativne tehnike najčešće koristite u nastavi?

„Najčešće koristim kreativne lutkarske igre, oluju ideja, kvizove, činkvine i mentalne mape. U prvom razredu najčešće motivacijske tehnike namijenjene opuštanju i kraćem odmoru. Opuštanje uz glazbu (vježbe disanja), uz kretanje (dizanje ruku, ustajanje). Igre bacanja lopte i postavljanja različitih pitanja (utječe na brže reakcije i odgovore učenika).“

6. Koristite li se s kreativnim tehnikama iz literature ili smišljate vlastite?

„Uglavnom se koristim kreativnim tehnikama iz literature koju svakodnevno pratim i proučavam. Kao mlada učiteljica sudjelovala sam u smišljanju i izradi kreativnih tehnika sa svojim iskusnim kolegicama, učiteljicama. Svoje iskustvo razmjenjujem s kolegama u školi.“

7. Koje kreativne tehnike djeci najviše odgovaraju?

„Djeca vole ponavljati naučene tehnike. Ovisi o sadržaju i težini sadržaja. Rado rješavaju križaljke, skrivalice, kvizove, činkvine.“

8. Pokazuju li učenici kreativne potencijale?

„Svakako. Oni su poput spužvica. Na temelju ovih tehnika kod djece stvaram samopouzdanje kroz koje i sami stvaraju i primjenjuju neke tehnike koje smo naučili. Posebno u etapama ponavljanja i utvrđivanja sadržaja.“

9. Jeste li primijetili napredak kod učenika?

„Da. Kod učenika koristim i razne nastavne strategije, metode i postupke koji potiču interes učenika i djeluju motivacijski na njih. Povećavam motivaciju radom u paru, skupinama, raznim projektima i istraživačkim radom, te alternativnim ocjenjivanjem (kolegijalno, samoprocjenjivanje) i na druge načine. Zadajem zadatke koji predstavljaju izazov, ali nisu preteški. Kod učenika gradim samosvijest i pozitivna očekivanja. Učenicima pokazujem vrijednost učenja. Postaju znatiželjni, izuzetno aktivni, željni znanja ali i uspješnog prezentiranja.“

10. Suradujete li i razmjenjujete ideje s drugim nastavnicima?

„Suradujem i razmjenjujem ideje s drugim nastavnicima prikazom uradaka na stručnim vijećima.“

8. INTERPRETACIJA

Tijekom svog obrazovanja više sam se puta susrela s akcijskim istraživanjima. Smatram da akcijsko istraživanje omogućuje sustavno rješavanje odgojnih i obrazovnih problema. Praćenjem, prikupljanjem i obradom podataka dobivamo povratnu informaciju o ostvarivosti postavljenih ciljeva, te nas motivira na daljnje unaprjeđivanje prakse.

Mislim da sam ovim istraživanjem ostvarila postavljene ciljeve, iako nije dugo trajalo kod učenika se mogao primijetiti napredak. Kako bi se napredak nastavio ostvarivati potrebno je i dalje poticati dječju kreativnost, stvarati i koristiti nove i raznolike tehnike za razvoj kreativnog mišljenja, potaknuti djecu na stvaranje kreativnih tehnika i aktivnosti, unapređivati komunikaciju i suradničke odnose, te surađivati s roditeljima.

Na samom početku istraživačkog rada susrela sam se s poteškoćama. Mislim da su problemi nastali zbog više razloga : učenici nižih razreda, nedovoljno međusobno poznavanje i nepovjerenje, napetost, nepoznavanje kreativnih tehnika, poteškoće u komunikaciji, nesigurnost. Iako su učenici s učiteljicom već ostvarili neke kreativne tehnike primijetila sam da nisu navikli na takve aktivnosti.

Početne aktivnosti nisu imale očekivane kreativne produkte, no to me navelo da se potrudim organizirati još zanimljivije aktivnosti kako bih potakla učeničku kreativnost. Za početak sam pokušala stvoriti ugodno ozračje tako što sam učenicima pustila glazbu. Tijekom svake aktivnosti naglašavala sam kako je svako mišljenje dobro i poželjno, ohrabrivala sam ih i svaki odgovor pohvalila. Mnogo mi je pomoglo mišljenje Isenberga i Jalonga (1997, citirano u Bognar) koji ističu kako škole koje njeguju kreativnost pokušavaju smanjiti stres i anksioznost kod učenika i učitelja, te se preporuča uklanjanje vremenskog ograničenja za aktivnosti, uspostavlja slobodno i otvoreno ozračje, a samoizražavanje se ohrabruje i cijeni. Učenici se ohrabruju da međusobno razmjenjuju ideje, a natjecanje i nagrađivanje se nastoji manje koristiti. Više se cijene suradnički odnosi i slobodna razmjena mišljenja, a manje hijerarhija i poslušnost. Time sam se poslužila kako bih stvorila što pozitivnije i opuštenije razredno ozračje.

Pošto su to bili učenici prvih razreda, nije mi bilo čudno što nisu upoznati s puno kreativnih tehnika, te što nisu najbolje razumjeli zadatke. Maslow (1976) smatra da učenike treba učiti da postanu kreativne osobe, da su sposobni inovirati i improvizirati, te da se ne boje promjena već da uživaju u tim promjenama i u stvaranju novoga.

Stekla sam dojam kako su učenici nesigurni što smiju reći a što ne, kako ne bi rekli netočan odgovor pred svima, te kako im se drugi ne bi smijali. Zbog toga sam ih ohrabrivala i trudila se potpuno izbaciti sve vrste procjene i natjecanje. Torrance (1965) smatra da je učenike potrebno ohrabrivati kako bi uočavali probleme i postavljali pitanja.

Smatram da je komunikacija važna i da ju je potrebno razvijati i neprestano raditi na njoj. Sternberg i Williams (1996) ističu važnost učitelja u komunikaciji i kako je način na koji on komunicira jedan od ključnih elemenata u poticanju kreativnosti. Oni smatraju kako je za kreativno rješavanje problema važno da učitelj pokaže interes, te potakne učenike na traženje odgovora. Na takav način učenici uče kako razmišljati i kako iskoristiti usvojena znanja. Uloga učitelja je ohrabrivati učenike, te poticati ih na kreativno promišljanje.

Aktivnost i kreativnost učenika povećavala se kako je istraživanje odmicalo. Promjene su se događale postepeno i rezultat su različitih činitelja kojima sam utjecala na nastavu : glazba, ohrabrivanje, poticanje, humor, pohvale, razgovor, mogućnost izbora i materijala, međusobno poštivanje i uvažavanje mišljenja itd...

Kreativne tehnike su pozitivno utjecale na oslobađanje učeničkog kreativnog mišljenja što se vidi iz učeničkih radova, videozapisa, slika.

9. ZAKLJUČAK

Čovjek je kreativno biće. Kreator koji samo treba naučiti razviti svoje potencijale i koristiti svoje mogućnosti. Svaki čovjek ima mogućnost podijeliti s drugima svoje nove, drugačije, inovativne, nesvakidašnje kreativne ideje koje se mogu pozitivno odraziti na današnji svijet, unaprijediti ga i poboljšati. Na tom putu osobnog kreativnog razvoja djetetu su potrebni prvo roditelji koji će podupirati njegove ideje, poticati ga na istraživanje, na iznošenje svojih viđenja, svoga mišljenja, koji će ga poticati na maštu i na samostalno pronalaženje kreativnih rješenja za svakodnevne probleme s kojima se dijete susreće. Za djetetov daljnji kreativni razvoj biti će odgovorna škola, odnosno njezini odgojno-obrazovni djelatnici koji bi trebali nastavu prilagoditi učenicima, pobrinuti se da razredna klima bude ugodna i opuštena, unijeti u nastavu kreativnog duha, ohrabrivati učenike, ponuditi učenicima brojne aktivnosti, te unijeti kreativne tehnike u sve nastavne predmete.

Tijekom mojeg akcijskog istraživanja željela sam pokazati učenicima kako se svaki predmet može učiniti zanimljivim i kako možemo učiti i na drugačije načine od onih tradicionalnih. Željela sam također da učenici primijete kako različite predmete možemo spojiti i prožeti kroz istu nastavnu cjelinu kao na primjer matematiku i likovni, hrvatski jezik, glazbenu kulturu i tjelesni odgoj i druge. Anketa koju sam provela na samom početku bila mi je pokazatelj kakva je razredna klima, kako učenici doživljavaju školu, svoju učiteljicu, koliko im se sviđaju aktivnosti i primjećuju li kreativnost u nastavi. Neke kreativne tehnike su već koristili a neke sam im morala objašnjavati jer su se s njima susreli prvi puta. Učeničke reakcije na aktivnosti bile su izuzetno pozitivne, a posebno me obradovalo što su željeli da im što češće dolazim i radovali bi se kada bi me vidjeli da sam došla.

Problem akcijskog istraživanja definirala sam pitanjem: „*Kako koristiti kreativne tehnike u nastavi različitih predmeta s ciljem poticanja učeničke kreativnosti?*“ Za mene je ovo istraživanje prvenstveno bilo važno jer sam željela potaknuti i osloboditi kreativne potencijale učenika i učiniti nastavu drugačijom, zanimljivijom i na takav način motivirati i aktivirati učenike na iznošenje svojih kreativnih i raznovrsnih ideja.

Prema postavljenim ciljevima (potaknuti učenike na stvaranje i izražavanje novih i neobičnih ideja, učiniti nastavu zanimljivom i dinamičnijom, stvarati ugodno nastavno ozračje, razvijati suradničke odnose među učenicima, smanjiti ograničenja koja onemogućuju učeničku kreativnost) izradila sam plan predviđevši različite aktivnosti kojima sam željela ostvariti predviđena unapređenja. Željela sam kod učenika poticati kreativnost, razvijati samopouzdanje kako bi se slobodno izražavali, ohrabrivati ih u iznošenju ideja jer sam smatrala da je to polazna točka prema oslobađanju njihovih kreativnih potencijala. Mislim da su aktivnosti pozitivno utjecale na učenike, pomogle su im da se opuste, da se međusobno povežu i stvore povjerenje među sobom i počnu stvarati i izražavati svoje kreativne ideje i rješenja.

Tijekom istraživanja sam prikupila različite podatke: provela sam anketu za procjenu razredne klime, koristila sam evaluacijske listiće, fotografirala učeničke aktivnosti, snimala videozapise i vodila istraživački dnevnik, prikupljala učeničke radove i provela intervju s nastavnicom.

Planirane aktivnosti sam provela u okviru različitih predmeta: hrvatski jezik, matematika, priroda i društvo, glazbena i likovna kultura, tjelesni odgoj i sat razrednika. Provodila sam ih tako što sam organizirala integrirane dane i blok sate.

Aktivnosti koje sam provela su:

10. Kutija iznenađenja
11. Godišnja doba
12. Hobotnica
13. Tko sve smije jesti rukama i nogama?
14. Dovrši priču
15. Ljetne avanture hobotnice
16. Matematičke priče vrte se u krug
17. Što bi bio kad bi bilo?

18. Pričam ti viceve
19. Svijet iz budućnosti
20. Kreatori
21. Čovječe ne ljuti se
22. Čudesni brojevi
23. Pisci
24. Skladatelji
25. Koreografi

Tijekom istraživanja susrela sam se s nekoliko problema. Rezultati početnih aktivnosti i nisu bili u velikoj mjeri kreativni. Učenici se nisu u potpunosti uspjeli osloboditi i prepustiti izražavanju svoje kreativnosti. Znali su me često pitati: „Smijem li ja to reći?“, „Je li to ispravno?“, „Možete li mi pomoći?“. Osjetila sam da je učenicima bilo neugodno jer nisu željeli dati pogrešan odgovor i primijetila sam kako ponavljaju identične odgovore i priklanjaju se jedni drugima. Neki učenici su imali i problema u komunikaciji i teško su surađivali s drugima. Mislim da je problem u tome što nisu još osjećali psihološku sigurnost i slobodu koje su vrlo važne za kreativnost.

Kako je istraživanje teklo, učenici su davali sve kreativnije odgovore i uočila sam kako se sve više učenika počelo javljati i iznositi sve što bi im u tom trenutku palo napamet. Mislim da je na to imalo utjecaja, što sam se trudila stvoriti ugodnu razrednu klimu u kojoj se svačiji odgovor, mišljenje i ideje uvažavaju i poštuju bez ikakve prosudbe. Pazila sam i na to da učenici imaju što manje ograničenja i pritisaka kako bi njihova kreativnost mogla doći do izražaja. Razredno ozračje bilo je dinamičnije i življe, a učenici samouvjereniji i slobodniji.

Ovim istraživanjem naučila sam mnogo o sebi, o učenicima i o korištenju kreativnih tehnika u nastavi. Sve to mi je pomoglo razviti moju kreativnost u organizaciji nastave i provedbi akcijskog istraživanja. Naime, akcijsko istraživanje je proces kojim se nastoji unaprijediti praksa, a to je moguće učiniti samo ako smo spremni kreativno pristupiti rješavanju uobičajenih problema.

Ovim istraživanjem došla sam do sljedećih zaključaka u svezi poticanja kreativnosti i korištenju kreativnih tehnika u razrednoj nastavi:

26. Svi učenici imaju kreativne potencijale, ali obitelj, škola i okolina imaju veliki utjecaj hoće li se taj potencijal razviti i ostvariti.

27. Kreativne tehnike omogućuju učenicima da dožive nastavno gradivo na drugačiji način, da se aktiviraju, međusobno povežu, te oslobode svoje ideje i stvore nešto originalno i drugačije.
28. Učitelj bi trebao konstantno raditi na sebi i razvoju svoje kreativnosti kako bi mogao pomoći i svojim učenicima. On njima treba prilagoditi nastavu i odabrati aktivnosti koje su najprimjerenije za njih.
29. Učitelj bi trebao ohrabrivati, motivirati i poticati učenike na iznošenje vlastitih ideja i mišljenja.
30. Važno je stvoriti ugodu razrednu klimu u kojoj nema pritiska i procjene, u kojoj ima minimalno materijalnih i vremenskih ograničenja, u kojoj se sluša i uvažava svačije mišljenje, razvija komunikacija „učenik-učenik“ i „učitelj-učenik“ i stvaraju suradnički odnosi.
31. Učitelj bi trebao poticati učenike na kritičko mišljenje, na stvaranje novih, vlastitih, originalnih načina rješavanja problema
32. Potrebno je pomoći roditeljima da shvate važnost kreativnosti za njihovo dijete, da ga ne sputavaju u razvoju, već omoguće i sudjeluju u njegovu ostvarenju.

Svojima akcijskim istraživanjem sam postigla određeni napredak u razvoju kreativnih potencijala kod učenika. To potvrđuju učeničke zanimljive, kreativne i inovativne ideje i rješenja. Iako je ovo akcijsko istraživanje trajalo kratko nadam se da će učenicima ostati u dobrom sjećanju i da će učiteljica neke od tehnika nastaviti razvijati, te primjenjivati u nastavi.

10.SAŽETAK

Važnost kreativnosti očituje se u stvaranju novih ideja, pojmova i rješenja koja su od presudne važnosti za bolju i svjetliju budućnost pojedinaca, ali i cijelog društva. Bez kreativnosti danas ne bi postojali izumi kao što su Internet, računala, mobiteli, struja i brojni drugi bez kojih danas gotovo da i ne možemo zamisliti naš život. Škola ne bi trebala samo obrazovati, nego i odgajati, razvijati i poticati oslobađanje kreativnih potencijala svih učenika, razvijati međusobnu povezanost, ohrabrivati i poticati, stvarati pozitivnu razrednu i školsku klimu, te poticati učitelje na razvoj svojih kreativnih potencijala. Jedino na takav naći će učenici biti produktivniji, zadovoljniji i rado će ići u školu.

Cilj ovog akcijskog istraživanja bio je potaknuti kod učenika kreativnost koristeći kreativne tehnike u razrednoj nastavi. Ove tehnike omogućile su učenicima da shvate pozitivne aspekte kreativnosti, sagledaju probleme na različite načine, uoče razliku između kreativnog i nekreativnog pristupa, da nauče koristiti kreativne tehnike u vlastitom učenju.

Ključne riječi : kreativnost, kreativne tehnike, razredna nastava, integrirani dan

11. LITERATURA :

1. Amabile, T. M. (1989). *Growing up creative: Nurturing a Lifetime of Creativity*. New York.
2. Arar, Lj. ; Rački, Ž. (2003). Priroda kreativnosti. *Psihologijske teme*.
3. Bognar, B. (2004). Poticanje kreativnosti u školskim uvjetima. *Napredak*, 145 (3), 269-283.
4. Bognar, B. (2006). Akcijska istraživanja u školi. *Odgojne znanosti*, 8 (1), 209-227.
5. Bognar, B. (2010). Škola koja razvija kreativnost. Preuzeto s <http://kreativnost.pedagogija.net/mod/resource/view.php?id=4>
6. Bognar, L. (2011). Kreativnost u nastavi. *Napredak*, 153 (1) 9 - 20
7. Bognar, L. (2001). *Metodika odgoja*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku.
8. Bognar, L., Bognar, B. (2007). Kreativnost učitelja kao značajna kompetencija nastavničke profesije. U Babić, N. (ur.), *Kompetencije i kompetentnost učitelja* (421-428). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Učiteljski fakultet u Osijeku, Kherson State University Kherson.
9. Bognar, L., Kragulj, S. (2010). Kvaliteta nastave na fakultetu. *Život i škola*, 24, 169-182.
10. Bognar, L. ; Somolanji, I. (2008). Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. *Život i škola, časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 54(19), 87-94.
11. Bognar, L. (2009). Priča i lutka u sveučilišnoj nastavi, U L. Bognar, J. Whitehead, B. Bognar, M. Perić Kraljik, i K. Munk (ur.). *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju* (str. 34-41). Zagreb: Profil.
12. Buzan, T. (1988). *Super-Creativity. An Interactive Guidebook*. Distributed by St. Martin's Press, New York.
13. Cvetković Lay, J. , Pečjak, V. (2004). *Možeš i drukčije: Priručnik s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja*. Zagreb: Alinea.
14. Dryden, G. ; Vos, J. (2001). *Revolucija u učenju. Kako promijeniti način na koji svijet uči*. Zagreb: Educa.
15. Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*, 8 (1), 289-300. Zagreb
16. Isenberg, J. P., Jalongo, M. R. (1997). *Creative Expression and Play in Early Chil*

17. Krnjajić, S. (2006.) *Humor u razredu*, u knjizi radova "Pretpostavke uspešne nastave", priredio: Stevan Krnjajić, Institut za pedagoška istraživanja, biblioteka. Pedagoška teorija i praksa 17, Beograd, str. 203. – 228. *dhoo*. New Jersey: Prentice-Hall.
18. Maslow, A. H. (1976). *The Farther Reaches of Human Nature*. New York. Penguin Books.
19. Matijević, M. (2009). Od reproduktivnog prema kreativnom učitelju. U L. Bognar, J. Whitehead, B. Bognar, M. Perić Kraljik, i K. Munk (ur.). *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju*. (str. 17-23). Požega
20. Muk, K. (2008). *ključ neiscrpane kreativnosti: otkrivanje vlastitog kreativnog potencijala*. Zagreb
21. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
22. Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada slap.
23. Petz, B. (1992). *Psihologijski rječnik*. Zagreb: Prosvjeta.
24. Rogers, C. (1985). *Kako postati ličnost*. Beograd: Nolit.
25. Runco, M.A., Pritzker, S.R. (1999). *Encyclopedia of creativity*. Academic press. California.
26. Srića, V. (1992). *Upravljanje kreativnošću*. Zagreb. Tisak.
27. Starko, A. J. (2005). *Creativity in the Classroom: Schools of Curious Delight*.
28. Sternberg, R.J., Williams, W.M. (1996) *How to develop student creativity?* Association for supervision and curriculum Development. Alexandria, Virginija.
29. Stevanović, M. (1997). *Edukacija za stvaralaštvo*. Varaždinske toplice. Tonimir.
30. Stevanović, M. (1999). *Kreatologija*. Varaždinske Toplice: Tonimir.
31. Treffinger, Donald J. (i sur.) (2002). *Assessing creativity: A Guide for Educators*. Sarasota/Florida: Center for Creative Learning.
32. Treffinger D.J. (1988). *An ecological approach to creativity research: Profiling for creative problem solving*.

PRILOZI

Prilog 1. Upitnik za procjenu kreativne okoline

Prilog 2. Hobotnica

Prilog 3. Oluja ideja

Prilog 4. Humor

Prilog 1. Upitnik za procjenu kreativne okoline

Upitnik za procjenu kreativne okoline

(Zaokružite jedan odgovor kojeg smatrate točnim)

1. Kada rješavamo zadatke učiteljica prihvća :
  - a) Samo jedan točan odgovor
  - b) Više točnih odgovora
2. Glavni razlog zbog kojeg učim u školi je da dobijem dobru ocjenu?
  - a) Da
  - b) Ne
3. U školi postoji puno pravila koja moram poštivati?
  - a) Da
  - b) Ne
4. Učiteljica nas obično pita što mislimo o nečemu?
  - a) Da, često
  - b) Ponekad
  - c) Ne, nikada
5. U školi obično učimo uvijek na isti način?
  - a) Da
  - b) Ne
6. Učiteljicu obično jako zanima što imam za reći?
  - a) Da
  - b) Ne
7. U školi je najvažnije biti najbolji?
  - a) Da
  - b) Ne
8. Moja me učiteljica potiče da budem kreativan?
  - a) Da
  - b) Ne

9. Učiteljica nam pomaže kad rješavamo neki zadatak?

- a) Da
- b) Ne

10. Zadatci i aktivnosti koje radimo u školi su mi :

- a) Zanimljive
- b) Dosadne

11. Učiteljica me potiče da sam riješim zadatak?

- a) Da
- b) Ne

12. U školi većinom radimo :

- a) Samostalno
- b) U paru
- c) U grupi

13. U školi se često natječemo?

- a) Da
- b) Ne

14. Moja učiteljica voli svoj posao?

- a) Da
- b) Ne

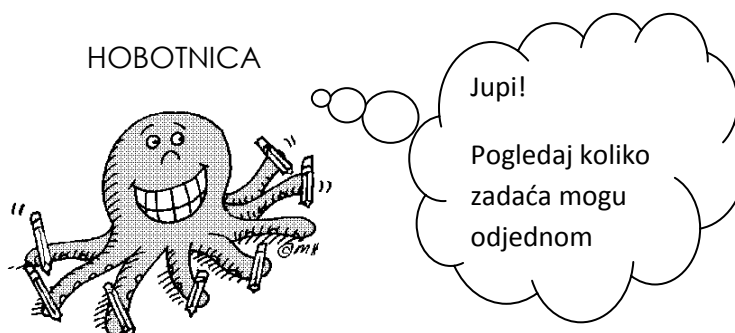
15. U školi je učenje dosadno

- a) Da
- b) Ne

16. U školi se često šalimo i smijemo?

- a) Da
- b) Ne

Prilog 2. Hobotnica

Tata uči Ivanu lijepom ponašanju za stolom.

Ivana se već sama služi nožem i viljuškom.

Jednom, kada su imali goste na ručku, striček Marko upita Ivanu:

- Koju životinju najviše voliš?
- Hobotnicu.
- Zašto baš hobotnicu? – začudi se striček Marko
- Zato što ona smije jesti i rukama i nogama!

ODGOVORI NA PITANJA:

1. Što je tata učio Ivanu?

---

2. Gdje je tata učio Ivanu lijepom ponašanju?

---

3. Kada je striček Marko postavio Ivani jedno pitanje?

---

4. Kako Ivana jede za stolom?

---

5. Zašto baš hobotnicu?

---

6. Tko smije jesti rukama i nogama?

Prilog 3. Oluja ideja

Prilog 4. Humor

